

Karsai Dániel: Magyar ügyek Strasbourgban 2005-2008 között

Bevezetés

Jelen tanulmány gyakorlatias célt szolgál: az elmúlt négy év magyar ügyeinek bemutatásával segítséget kíván nyújtani mindazoknak, akik a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságához (a továbbiakban: Bíróság) akarnak fordulni. A cikk szerves folytatása a Bíróság előtti magyar ügyek elemzésével foglalkozó két korábbi tanulmánynak.¹ Nem térek ki ezért részletesen azokra a kérdésekre, melyeket az említett két írás már feldolgozott, hanem elsősorban az elmúlt négy évben felmerült új problémákat kívánom bemutatni. Az egyes határozatokat abból szempontból elemzem, hogy milyen nehézségekkel néznek szembe a hasonló ügyekkel a Bírósághoz fordulók, és hogyan lehetséges elkerülni az eljárás buktatóit.

2005 és 2008 között folytatódott az egész Bíróságra jellemző trend, mely szerint a testülethez minden évben egyre több panasz érkezik, ami az ügyhátralék jelentős növekedésével jár. A Bíróság megpróbál lépést tartani a rendkívül megnőtt ügyteherrel, és egyre több ügyet bírál el. Magyarország tekintetében a Bíróság a vizsgált időszakban 67 elfogadhatósági határozatot és 121 ítéletet hozott. Az elfogadhatóság körében hozott határozatok száma a megelőző időszakhoz hasonlóan természetesen sokkal magasabb, hiszen a panaszok megközelítőleg 75%-a továbbra is az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: Egyezmény) 35. Cikkében meghatározott elfogadhatósági kritériumok nem teljesítése miatt minősül elfogadhatatlannak.²

Minthogy a valamely formai kritérium megsértése miatti sikertelen panaszok száma továbbra is rendkívül magas maradt, a tanulmány első felében áttekintem az ezzel kapcsolatos magyar ügyeket. Az elfogadhatóságról tág értelemben fogok beszélni, érintve mindazokat a főbb kérdéseket, amelyeket a Bíróság ezen címszó alatt tárgyalt, nem csak a szűken vett elfogadhatósági kritériumokat vizsgálom. Mindezek után fogok foglalkozni azzal, hogy mi is történt „érdemben” a Bíróságon az elmúlt négy évben.

¹ Weller Mónika – Teplán Attila: Magyar ügyek Strasbourgban. In: Acta Humana, 2000/41-42. szám, 95-121. old és Karsai Dániel: Magyar ügyek Strasbourgban 2000-2004 között. In Acta Humana, 2005/3. szám, 25-59. oldal.

² A Bíróság háromtagú tanácsa mintegy 1100 magyar ügyet utasított el valamely formai követelmény megsértése miatt a vizsgált időszakban.

Az elfogadhatatlanság

Az Egyezmény 35. Cikke hat elfogadhatósági kritériumot tartalmaz. Pontosabban öt plusz egyet, hiszen mint azt látni fogjuk, a „nyilvánvaló megalapozatlanság” sok esetben formai köntösbe bújtatott érdemi döntést takar. Magyar panaszok valamennyi elfogadhatósági ok miatt jutottak az elutasítás sorsára a vizsgált időszakban, érdemes ezért röviden az összeset áttekinteni.

A joghatóság kérdése

Az egyik legnagyobb jelentőséggel bíró, Magyarországot is érintő, elfogadhatósági határozat – melynek horderejét az is mutatja, hogy a végső szót az ügyben a Nagykamara mondta ki – a joghatóság, azon belül is az Egyezmény területi hatályának kérdésével kapcsolatos. A panaszos Saddam Hussein iraki diktátor volt.³ Az ügy lényege a következő.

Saddam Husseint a megszálló szövetséges erők elfogták és 2001 júniusában átadták az iraki kormánynak, hogy az folytassa le a perét. Az iraki diktátor Strasbourghoz fordult, letartóztatásának és folyó perének egyezményesértő volta miatt. Álláspontja szerint a megszálló szövetséges erők de facto közhatalmat gyakoroltak Irakban, ezért a Banković-ügyben kidolgozott elvek szerint felelősek voltak jogai tiszteletben tartásáért.

A Bíróság ebben az ügyben azt mondta ki, hogy kivételesen a tagállamok területükön kívüli cselekményei is tekinthetők az önálló joghatóság gyakorlásának. Többek között ilyen esetek említette az olyan katonai akciókat, melyek során a tagállam tényleges kontrollt gyakorol egy terület felett a nemzeti területen kívül. Ebben az esetben a tagállam kötelessége az Egyezményben foglalt jogok biztosítása az elfoglalt területen függetlenül attól, hogy az ellenőrzése alá vont területen közvetlenül vagy az alárendelt közigazgatási szerveken keresztül gyakorolja a hatalmát.⁴

³ Saddam Hussein v. Albánia, Bulgária, Horvátország, Csehország, Dánia, Észtország, Magyarország, Izland, Írország, Olaszország, Lettország, Litvánia, Hollandia, Lengyelország, Portugália, Románia, Szlovákia, Szlovénia, Törökország, Ukrajna és Anglia. 2006. március 14-én kelt elfogadhatósági határozat.

⁴ Banković és mások v. Belgium, Csehország, Dánia, Franciaország, Németország, Görögország, Magyarország, Izland, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Portugália,

A Bíróság a Saddam Hussein-ügyben elutasította a panaszt a joghatóság hiánya miatt. A testület a panaszos szemére hányta, hogy egyáltalán nem határozta meg az egyes tagállamok szerepét, feladatmegosztását a fő megszálló erővel, az Amerikai Egyesült Államokkal. A testület álláspontja szerint Saddam Hussein nem tudta meggyőzően igazolni, hogy az USA-n kívül más állam is felelős lenne elfogásáért, továbbá nem volt képes hivatkozni semmilyen nemzetközi jogelvre vagy esetjogra, ami alátámasztotta volna az állításait. Mint látható, a Bíróság a Banković-ügyhöz hasonlóan ismételten rendkívül tartózkodó álláspontot foglalt el egy politikailag kényes kérdésben, megszorítóan értelmezte a joghatóság kérdését, és tartózkodott az érintett tagállamok elmarasztalásától.

Az ilyen típusú kérelmek tehát nem sok sikerrel kecsegtetnek, ugyanakkor elképzelhető olyan tényállás, amely mellett a Bíróság elfogadhatóvá nyilvánítana egy Irak – vagy Afganisztán – területéről érkező panaszt. A sikerhez viszont feltétlenül be kell tudni bizonyítani azt, hogy az állított jogsérelem olyan területen következett be, ahol az egyik tagállam ténylegesen ellenőrzést gyakorolt.

Joggal való visszaélés tilalma

A Bíróság a Magyarországon is nagy visszhangot keltett Vajnai-ügyben⁵ foglalkozott egy relatíve ritkán napirendre kerülő kérdéssel, a joggal való visszaélés tilalmával. A politikus panaszost vörös csillag nyilvános viselése miatt egy év próbaidőre ítélték. Vajnai Attila a Bírósághoz fordult, az állítva, hogy az őt sújtó szankció megsértette az Egyezmény 10. Cikkében foglalt szabad véleménynyilvánításhoz való jogát. (Az ügy érdemét a 10. Cikkkel kapcsolatos ügyek között fogom ismertetni.)

A Kormány mind formai, mind érdemi szempontból vitatta a panaszos állításait. Álláspontja szerint a vörös csillag viselése az Egyezmény 17. Cikkébe⁶ ütközik, azaz joggal való visszaélést valósít meg. A Kormány hivatkozott a Bíróság azon esetjogára, melyben nyíltan náci szövegek publikálását a véleménynyilvánítás

Spanyolország, Törökország és Anglia. (no. 52207/99) 2001. december 12-én kelt elfogadhatósági határozat.

⁵ Vajnai v. Magyarország (no. 33629/06), 2008. július 8-án kelt ítélet. (A továbbiakban: Vajnai)

⁶ „Az Egyezmény egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármely állam, csoport vagy személy számára jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok megsértésére vagy pedig az Egyezményben meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul.”

szabadságával való visszaélésnek minősített.⁷ Totalitáriánus ideológiákat, mint amilyen a kommunizmus is, nem lehet propagálni a 10. Cikk égisze alatt. Ezen ideológiák ugyanis tagadják az emberi jogok fontosságát, egyértelműen szembehelyezkedve az Egyezmény szellemiségével és céljaival.

A Bíróság elutasította a Kormány formai kifogását. A testület megállapította, hogy semmilyen bizonyíték nincs arra, hogy Vajnai Attila totalitárius célokat követne, sőt a panaszos kifejezetten sajnálkozását és együttérzését fejezte ki a kommunizmus áldozatai iránt. A panaszos továbbá egy legálisan működő, bejegyzett párt tagja, aki egy jogszerű tüntetés résztvevőjeként viselte a vörös csillagot, és az esemény során nem népszerűsített semmilyen antidemokratikus eszmét. Mindezek alapján a joggal való visszaélés nem volt megállapítható. A Bíróság tehát – minthogy az egyéb formai kritériumoknak is megfelelt – elfogadhatóvá nyilvánította a panaszt.⁸

Az Egyezmény 17. Cikke kapcsán érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy ez az elfogadhatatlansági ok – hasonlóan a későbbiekben tárgyalandó nyilvánvaló megalapozatlansághoz – valójában az ügy érdeméről szól. A Bíróság ugyanis nem képes anélkül állás foglalni a joggal való visszaélés kérdésében, hogy ne elemezné az érintett jog tartalmát is. Természetesen ez az elemzés az ügy „érdemének” csak a legelső foka, ami után még megállapítható, hogy a panaszos egyezményes jogai nem sérültek.

A Bíróság relatíve ritkán állapítja meg azt, hogy a panaszos visszaélt a jogaival. Mindazonáltal nem teljesen valószínűtlen, hogy magyar ügyekben ez a kérdés újra előkerül. A 2006 őszi budapesti utcai megmozdulások kapcsán felmerülhet annak a gyanúja, hogy a résztvevők bizonyos jogai – elsősorban a kínzás és embertelen bánásmód tilalma, valamint a szabad gyülekezéshez való jog – sérültek. A résztvevőket, legalábbis egy részüket, a média összefüggésbe hozta szélsőjobboldali csoportokkal. Mindezek fényében elképzelhető, hogy a Kormány ismét előhúzza a strasbourgi eljárásban a joggal való visszaélés kártyáját – hogy mekkora sikerrel, az megjósolhatatlan.

Az időbeli hatály

⁷ Pl. *Garaudy v. Franciaország* (no. 65831/01), 2003. június 24-én kelt elfogadhatósági határozat ECHR 2003-IX. vagy *Witzsch v. Németország* (no. 7485/03), 2005. december 13-án kelt elfogadhatósági határozat.

⁸ Vajnai, §§ 21-26.

A Bíróság nem foglalkozik olyan ügyekkel, melyeknek tárgya olyan esemény, ami az adott államnak az Egyezményhez való csatlakozása előtt történt. Az Egyezményben részes tagállamok ugyanis a csatlakozással vállalták az abban meghatározott emberi jogok tiszteletben tartását, és a csatlakozást megelőző időre visszamenőleg kötelezettséget megállapítani ellentétes lenne a (nemzetközi) jog általános alapelveivel. Magyarország csatlakozásának dátuma – pontosabban az az időpont, amikortól kezdve a magyar állam vállalta, hogy ellene egyéni kérelmekkel lehet a Bíróság fordulni – 1992. november 5. Magyarország tehát több mint tizenhat éve „perelhető” Strasbourgban, így ennek az elfogadhatósági oknak a jelentősége egyre jobban csökken.

Mindazonáltal előfordult, hogy a Bíróságnak ezen ok miatt kellett elutasítania egy panaszt, mint az történt például a Sztergár-ügyben, amelyben a panaszos egy 1991-ben lezárult munkaügyi jogvita kimenetelét és méltányos voltát vitatta.⁹ Ilyen okból elutasításra kerülő panasztípus a rendszerváltás előtti vagyon- és egyéb jogfosztások miatt indított kártérítési ügyek.¹⁰ A magyar állam ugyanis – minthogy ezek az események az Egyezményhez való csatlakozása előtt történtek – főszabályként nem felel a kommunista diktatúra idején elkövetett jogsértésekért. (A Bíróság az ilyen típusú panaszokat nem csak az időbeli hatály megsértése miatt, hanem ún. tárgyi okból is összeférhetetlennek tartja.)

A hatékony jogorvoslatok kimerítésének kötelezettsége és a hathónapos szabály

A következőkben két, egymással szorosan összefüggő elfogadhatósági okkal kapcsolatos problémákról fogok szót ejteni, melyek sok nehézséget okoznak a magyar panaszosoknak. A Bírósághoz fordulásnak feltétele, hogy a panaszos az összes hatékony jogorvoslati lehetőséget kimerítse kérelmének benyújtása előtt, illetőleg, hogy az utolsó hatékony jogorvoslat igénybevétele után legkésőbb hat hónappal Strasbourghoz forduljon. Alapvető jelentőségű tehát, hogy egy adott jogintézményről eldönthető legyen, hogy hatékonyak és így igénybe veendőnek minősül-e. Az esetek többségében a kérdés eldöntése nem nehéz: könnyű például belátni, hogy az elsőfokú

⁹ Sztergár v. Hungary, (16407/05), 2008. január 18-án kelt elfogadhatósági határozat.

¹⁰ A Bíróság vonatkozó esetjogára lásd: Bergauer és mások v. Csehország (no. 17120/04), 2005. december 13-án kelt elfogadhatósági határozat, Bata v. Csehország, (no. 43775/05), 2008. június 24-én kelt elfogadhatósági határozat, *a contrario* Broniowski v. Lengyelország, (no. 31443/96), 2002. december 19-én kelt elfogadhatósági határozat.

büntető ítélet vagy polgári határozat ellen fellebbezni kell,¹¹ vagy a köztársasági elnökhöz intézett kegyelmi kérvény nem tekinthető érdemi jogorvoslatnak.

Mellőzve ezen a helyen a Bíróság joggyakorlatának részletes elemzését, egy jogorvoslat akkor minősül hatékonynak Strasbourgban, ha alkalmas a jogsérelem orvoslására, azaz magának a sérelmezett kérdésnek a lényegével kapcsolatos, és az érintett számára igénybe vehető. Nem minősül ugyanakkor hatékonynak egy jogorvoslat, ha annak elfogadása kizárólag vagy jelentős mértékben egy adott hatóság mérlegelésén múlik. Másképpen megfogalmazva, a panaszosnak mindazokat a hazai jogorvoslatokat igénybe kell vennie, melyek a siker valós esélyével kecsegtetnek.¹²

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a hatékony jogorvoslatok problémája országspecifikus kérdés, hiszen az egyes nemzeti eljárásjogok nagy eltéréseket mutatnak. Félrevezető és felesleges tehát pl. az angol ügyekre hivatkozni. Az azonos névvel illetett eljárás ugyanis gyökeresen más jogintézményt takarhat. A legbiztosabb ezért vonatkozó magyar ügyet keresni. Amennyiben a kétséget nem sikerül eloszlatni az esetjog alapján, csak az a tanács adható, hogy meg kell próbálkozni az adott jogorvoslat kimerítésével, és egyidejűleg be kell adni a panaszt a Bíróságra is. Azért indokolt így eljárni, mert ebben az esetben a Bíróság előtti eljárásban nem követünk el helyrehozhatatlan hibát.

Két eset lehetséges ugyanis: az igénybevett jogorvoslat nem minősül hatékonynak, ekkor az egyidejű Bírósághoz fordulással elkerülhető az, hogy a kérelem a hat hónapos szabály – az utolsó érdemi döntéstől számított hat hónapon belül Strasbourghoz kell fordulni! – megsértése miatt kerüljön elutasításra. Amennyiben az adott jogorvoslat mégis hatékonynak minősül, a Bíróság esetleg időelőttiként utasíthatja el a kérelmet. Ez a formai hiba azonban orvosolható: a magyar eljárás lezárulta után újra be lehet nyújtani a panaszt. A Bíróság eljárása ingyenes, így mindösszesen dupla postaköltséggel kell számolni. Ráadásul, minthogy a Bíróság általában két-három év alatt dönt, a fenti „időelőttiség” miatti elutasítás nem is jelent valódi veszélyt, hiszen ennyi idő alatt nagy valószínűséggel a magyar eljárás is végleg befejeződik.

¹¹ Sajnos ebben a körben is van ellenpélda: a Cseszka v. Magyarország ügyben [(no. 23578/03), 2007. október 2-án kelt elfogadhatósági határozat], a panaszos nem fellebbezett a neki kedvezőtlen elsőfokú határozat ellen, és így panasza elfogadhatatlannak minősült.

¹² Egy 8. Cikk szerinti kérelem, mely a panaszos kilakoltatásával volt kapcsolatos, azért minősült elfogadhatatlannak, mert a kérelmező, nem kért birtokvédelmet a jegyzőtől, ill. nem támadta meg a kilakoltatást elrendelő határozatot bíróság előtt. (Pincze v. Magyarország, 37846/04, 2008. január 8-án kelt elfogadhatósági határozat.)

A magyar jogrendszer neuralgikus pontját képezik a rendkívüli perorvoslatok, ugyanis a büntetőeljárásról szóló 1998. évi. XIX. törvény (Be.) és a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) alapján sokszor nem könnyű eldönteni, hogy egy jogintézmény érdemi jogorvoslatnak minősül-e vagy sem.

A Bíróság gyakorlata magyar büntetőügyekben állandónak mondható: sem a felülvizsgálatot, sem a perújítást nem tekinti hatékony jogorvoslatnak. Egyedüliként a Bartos-ügyben merült ez fel problémaként, ahol a Bíróság meglehetősen sommás indoklással rámutatott, hogy a fenti két jogorvoslat nem minősül hatékonynak. Minthogy a panaszos igénybe vette őket, és ezután fordult Strasbourghoz, kicsúszott a hat hónapból.¹³

Egy büntetőügyben az eset speciális körülményei miatt a Bíróság eltért a fentiektől. A Tóth-ügy¹⁴ panaszosa hivatásos vadász volt. Egy „Péter” nevű ember megkereste, hogy szerezzen neki kézigránátokat. A panaszos kezdetben visszautasította a kérést, de „Péter” folyamatosan visszatért a témára. A panaszos végül is beleegyezett a dologba, de a találkozón a rendőrök várták. Nem sokkal később vádat emeltek ellene lőszerezéssel való visszaélés miatt.

A büntetőeljárás során a panaszos kérte, hogy vizsgálják ki „Péter” szerepét, mert szerinte valójában fedett nyomozó volt, de a rendőrség visszautasította, hogy felfedje kilétét. Az elsőfokú bíróság – elutasítva az arra alapozott védekezést, hogy csak a fedett nyomozó provokálására követte el a bűncselekményt, és egyébként nem volt semmi ok arra, hogy őt gyanúsítsák – bűnösnek találta a panaszost a terhére rótt cselekményben. A panaszos fellebbezett.

A másodfokú bíróság megkereste a rendőrséget, hogy szolgáltatson információt „Péterről”. A rendőrség azt az információt adta, hogy „Péter” informátor volt, de nem volt hajlandó bővebb felvilágosítással szolgálni, vagy felmenteni „Pétert” a titoktartási kötelezettség alól. Az eljáró Fővárosi Bíróság így kénytelen volt fenntartani az első fok által megállapított tényállást. A bíróság megállapította, hogy a panaszos cselekményének nagy a társadalomra veszélyessége, és ezen az sem változtat, hogy rendőri provokáció hatására követte el. Ezt az elemet – minthogy nem teljesen volt összeegyeztethető az Egyezmény 6. Cikkével – viszont figyelembe vette a bíróság a büntetés kiszabásánál, és – ellentétesen az ügyészi indítvánnyal – nem súlyosbította a panaszos büntetését.

¹³ Bartos Árpádné v. Magyarország (no. 9300/04) 2006. július 6-án kelt elfogadhatósági határozat.

¹⁴ Tóth v. Magyarország (no. 19942/02), 2005. december 6-án kelt elfogadhatósági határozat.

A panaszos ilyen előzmények után fordult a Bírósághoz. A Bíróság elfogadhatatlannak nyilvánította a panaszt. A testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy ebben a speciális esetben felülvizsgálati indítvánnyal kellett volna élni. A rendőri provokálásra elkövetett bűncselekmény társadalomra veszélyessége¹⁵ ugyanis egyértelműen olyan jogkérdés, amellyel a Legfelsőbb Bíróság érdemben foglalkozott volna, a szubsztantív büntetőjog magyarázata ugyanis egyértelműen felülvizsgálati ok. Ne feledjük, hogy a tényállás egy percig sem volt vitatott, illetve, minthogy „Pétert” nem lehetett kihallgatni, az eljáró bíróságok a panaszos verzióját fogadták el az eseményekről.¹⁶A bíróság tehát a hazai jogorvoslatok kimerítésének hiánya miatt utasította el a panaszt. Ez az eset rendkívüli óvatosságra int, és csak megismételni lehet a fentebb már kifejtetteket: ha legkisebb kétely is felmerül egy jogorvoslat hatékonyságát illetően, azt ki kell meríteni! Ugyanakkor a Tóth-ügy atipikusnak tekinthető, a büntetőügyek többségében a felülvizsgálat nem veendő igénybe a strasbourgi eljárás megindítása előtt.

Polgári ügyekben a helyzet kevésbé egyértelmű, a felülvizsgálat kérdéséről több határozatban is állást kellett foglalnia a Bíróságnak. A Pp. vonatkozó szabályai többször változtak az elmúlt négy évben. Jelenleg a felülvizsgálati kérelem elfogadhatóságáról egyesbíró határoz. A felülvizsgálati kérelem jogalapja az ügy érdemére kiható jogszabálysértés, és a Pp. 271. §-ában meghatározott szűk körű formai korlátokon kívül egyéb akadálya nincs a Legfelsőbb Bírósághoz fordulásnak, ezért sok panaszos kimerítette ezt a jogorvoslatot, mielőtt kérelmével megkereste a Bíróságot.

Ezekben az ügyekben a Legfelsőbb Bíróság általában az ügy előzményeinek rövid ismertetése után sommásan, körülbelül egy bekezdésnyi indokolással megállapította, hogy a jogerős ítéletben nincs az ügy érdemére kiható jogszabálysértés. A Kormány kérte ezen panaszok formai okból történő elutasítását. Álláspontja szerint ezek a panaszok a hathónapos szabály be nem tartása miatt elkésettnek kellett volna minősülniük, mert a határidő számítása az utolsó érdemi – ebben az esetben a jogerős – határozattól kezdődött. A Legfelsőbb Bíróság érintett döntései ugyanis nem tekinthetők az ügy érdemében hozott határozatoknak, és így a határidőbe sem számíthatók be, minthogy azokat a megengedhetőség körében hozták.

¹⁵ Btk. 10 §.

¹⁶ Emiatt a Bíróság az arra vonatkozó panaszt is nyilvánvalóan megalapozatlannak nyilvánította, amely „Péter” meghallgatásának mellőzését sérelmezte, mert az *in dubio pro reo* elvét maximálisan tiszteletben tartották a magyar bíróságok.

A Bíróság más álláspontra helyezkedett. A testület érvelése szerint a Legfelsőbb Bíróság megindokolt döntéseket hozott a szóbanforgó ügyek érdemében, ezért nem róható fel a panaszosoknak, hogy kimerítették ezt a jogorvoslatot. Nem számított tehát, hogy az LB meglehetősen szűkszavúan fogalmazott, a lényeg az volt, hogy – bármely keveset is – de hozzászólt az ügy érdeméhez.¹⁷ A hathónapos határidő tehát az LB döntésétől számít, az ilyen panaszok nem minősültek elkésettnek.¹⁸

Igaz, hogy az érdemi jogorvoslat kérdése erősen kötődik egyes egyezményes jogokhoz, pl. egy kínzással kapcsolatos ügyben egy tulajdonjogi esetben érdemének minősülő jogorvoslat nem számít hatékonynak és fordítva. A polgári perjogi felülvizsgálattal kapcsolatban azonban a Bíróság olyan általánosan fogalmazott – igaz, hossz-ügyekben, illetőleg a véleménynyilvánítás szabadságával¹⁹ kapcsolatban –, hogy levonható a következtetés: minden olyan esetben, amikor a Legfelsőbb Bírósághoz lehet fordulni, azt meg is kell tenni, különben könnyen az elutasítás sorsára jut a panasz.

Természetesen a fentiek nem mentesítik a panaszost az alól, hogy a Pp. szabályainak megfelelő felülvizsgálati kérelmet nyújtson be. A Járfás-ügyben a Bíróság elutasította a panaszos kérelmét, ugyanis a hazai eljárásban hiányos felülvizsgálati kérelemmel élt, és azt a Legfelsőbb Bíróság kérelmére sem egészítette ki. Az LB a formai hiányosságok miatt elutasította a kérelmet. Mindezek után a Bíróság azt az álláspontot foglalta el, hogy a konkrét ügyben a felülvizsgálati eljárás nem volt hatékonynak tekinthető, hiszen a panaszos hibájából az LB el sem jutott oda, hogy egyáltalán megpróbálhassa érdemben megvizsgálni a felülvizsgálati kérelmet. A hat hónap tehát a jogerős döntéstől kezdődött, és mivel a panaszos csak később fordult a Bírósághoz, a kérelem elfogadhatatlannak minősült.²⁰

¹⁷ A dolgozat kereteit meghaladná annak a kérdésnek a kifejtése, hogy a jelenleg ténylegesen háromfokú igazságszolgáltatási rendszer mennyire funkcionál(hat) hatékonyan.

¹⁸ Lásd pl. Szabó Béla v. Magyarország (no. 37470/06) 2008. december 9-én kelt ítélet, § 16, Németh Lászlóné v. Magyarország (no. 30211/05), 2008. december 9-án kelt ítélet, § 15.

¹⁹ Lásd Csánics v. Magyarország (no. 12188/06) 2009. január 20-án kelt ítélet. (A továbbiakban: Csánics.) Ebben az ügyben egyébként a Bíróság a 2008. december 16-ai ülésén hozta meg a határozatát, a januári dátum a „kihirdetés” időpontja, ezért került bele ez döntés – mint az időben utolsó jelentős véleménynyilvánítás szabadságát érintő határozat – jelen tanulmányba.

²⁰ Járfás v. Magyarország, (no. 27606/05), 2008. szeptember 23-án kelt elfogadhatósági határozat. Felvethető, hogy a Bíróság miért a hathónapos szabály megsértése, és miért nem a hazai jogorvoslatok kimerítésének hiánya miatt utasította el a panaszt. A kérdés azonban teljesen elméleti jelentőséggel bír, ha egy kérelem egynél több formai hibában szenved, teljesen lényegtelen, hogy a Bíróság mely ok miatt utasítja el.

Az Egyezmény kínzás és embertelen bánásmód tilalmát kimondó 3. Cikkével kapcsolatban a Bíróság a később elemzendő Barta-ügyben²¹ állást foglalt abban a kérdésben, hogy a polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) 349. §-a alapján hatósági jogkörben okozott kárért indított per nem kimerítendő jogorvoslat.

A Kormány ebben a rendőrségi bántalmazással kapcsolatos esetben – túl azon, hogy érdemben is vitatta a 3. Cikk megsértését – formai kifogással is élt. Álláspontja szerint az említett eljárás alkalmas lett volna bántalmazás miatti, mind a nyomozás hiányossága miatt elszenvedett sérelmek orvoslására. A Bíróság elutasította a Kormány védekezését. A testület röviden utalt kialakult esetjogára, mely szerint azokat a jogorvoslatokat kell kimeríteni, melyek elérhetőek és hatékonyak a gyakorlatban is. A pénzbeli kártérítés önmagában nem megfelelő a felelősök megtalálása és megbüntetése helyett.²²

A Bíróság megállapította továbbá, hogy a panaszos pótmagánvádat emelt az intézkedő rendőr ellen, mely eljárás eredményezhetett volna felelősségrevonást. Azaz, a panaszos kérelme lényegét a hazai hatóságok elé vitte. A Bíróság utalt egy korábbi magyar esetre, mely szerint ha valaki büntetőeljárást kezdeményez vagy polgári jogi kártérítési keresetet indít, akkor nem lehet úgy tekinteni, hogy nem merítette ki a hazai jogorvoslatokat.²³

A Bíróság szóhasználata legalábbis érdekesnek mondható. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a testület nem azt mondta ki, hogy a hatósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti kereset nem minősül hatékony jogorvoslatnak a 3. Cikk szempontjából. A testület mindösszesen azt szögezte le, hogy a pótmagánvád igénybevétele esetén nem szükséges még egy másik utat is kipróbálni Strasbourghoz fordulás előtt. Logikailag ebből az következik, hogy adott esetben egy kártérítési kereset is hatékony jogorvoslatnak minősülne, tehát nem feltétlenül kell élni a pótmagánvád lehetőségével a panaszosnak. (Itt viszont felfedezhető némi ellentmondás a korábbi esetjoggal, amely azt mondta ki, hogy a felelősök megbüntetése nem „vásárolható ki”.) Amennyiben biztosra akarunk menni, álláspontom szerint érdemes pótmagánváddal élni, és annak sikertelen lezárulta után beadni a panaszt Strasbourgba. A strasbourgi eljárás megindítása mellett párhuzamosan meg lehet próbálkozni a kártérítési keresettel is, de a végét kívárni a

²¹ Barta v. Magyarország, (no. 26137/04), 2007. április 10-én kelt ítélet. (A továbbiakban: Barta)

²² Barta §§ 45-46.

²³ Barta § 47.

panasz benyújtásával nem szerencsés, mert könnyen kicsúszhatunk a hathónapos határidőből.

A Bíróság állást foglalt egy speciális jogintézmény, az alkotmányjogi panasz hatékonyságát illetően is. A Csikós-ügyben²⁴ a panaszost zsarolással vádolták. Az első fokú bíróság bűnösnek találta és három év hat hónap szabadságvesztésre ítélte. A panaszos felmentésért ill. enyhítésért fellebbezett. 2004 februárjában a Heves Megyei Bíróság tárgyalás tartása nélkül, fenntartotta az elsőfokú ítéletet, és öt évre súlyosbította a panaszos büntetését. A másodfokú, zárt tárgyaláson sem a panaszos, sem védője nem vett részt.

2005 májusában az Alkotmánybíróság megsemmisítette a Be. 360. § (1) bekezdését,²⁵ amely másodfokon lehetővé tette a tanácsulésen való döntést. Az érintett szakaszok alkalmazhatóságát kizárta jónéhány, már jogerősen lezárt büntetőügyben, de nem rendelte el az érintett ügyek felülvizsgálatát, pedig erre az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 43. §-a alapján lehetősége lett volna.²⁶

A Csikós-ügyben a Kormány azzal védekezett, hogy a panaszosnak először alkotmányjogi panasszal kellett volna élnie, hiszen más, hasonló ügyekben az sikerre vezetett. A Bíróság elutasította a Kormány védekezését. A testület rámutatott, hogy az említett alkotmánybírósági határozat nem rendelte el a lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát, és semmi nem utalt arra, hogy ez másként lett volna a panaszos ügyében. A büntetését töltő panaszos tehát nem mentesült volna az őt sújtó büntetőjogi következmények alól egy sikeres alkotmányjogi panasz esetén sem, nem mulasztott tehát akkor, amikor nem merítette ki ezt a jogorvoslatot. Az alkotmányjogi panasz büntetőügyekben tehát nem hatékony jogorvoslat. A Bíróság egyébként az ügy érdemét vizsgálva az in camera eljárás miatt megállapította az Egyezmény 6. cikkének sérelmét.²⁷

A hathónapos szabállyal kapcsolatos fontos tudnivaló, hogy a határidő a döntéstől való tudomásszerzéstől kezdődik. Amennyiben a panaszos a hazai eljárásban

²⁴ Csikós v. Magyarország (no. 37251/04), 2006. december 5-én kelt ítélet.

²⁵ 20/2005 (V. 26.) AB határozat.

²⁶ Csak spekulálni lehet azon, hogy az Alkotmánybíróság miért nem rendelte el a felülvizsgálatot. Az Abtv. érintett szakasza nem egyértelmű, ezért elképzelhetőnek tartom, hogy az AB azt úgy értelmezte, mint ami csak anyagi és nem eljárásjogi szabálysértés esetén teszi lehetővé a büntetőeljárás felülvizsgálatának elrendelését.

²⁷ Minthogy az AB megsemmisítette a Be. vonatkozó szakaszait, hasonló panaszok nem fognak Magyarországra ellen érkezők, ezért az ügy érdemét nem elemzem.

ügyvédi közreműködést vett igénybe, a hat hónap a jogi képviselő részre történt kézbesítéstől számít. Ez a látszólag egyszerű és logikus szabály néha mégis gondot okoz, mint az történt a Személy és Vagyonörök-ügyben.²⁸ Az ügy egy szakszervezet bejegyzésével volt kapcsolatos.

A panaszosokat a bírósági eljárás során ügyvéd képviselte, de elégedetlenek voltak a munkájával, ezért az eljárás befejeződése előtt új jogi képviselőt bízta meg. A régi ügyvéd megbízatásának megszűnéséről hivatalosan sosem értesítették az eljáró Legfelsőbb Bíróságot, mindösszesen csatolták az új ügyvéd megbízását az ügy aktájához. Az LB 2001 januárjában döntést hozott, amit ugyanezen év márciusában kézbesített a régi ügyvédnek, aki viszont nem értesítette a panaszosokat, akik a határozatról csak úgy szereztek tudomást, hogy 2004 (!) februárjában személyesen bementek a bíróságra, és átvették a határozat egy példányát. A panaszosok az eljárás az Egyezmény 6. Cikkére hivatkozva az eljárás ésszerűtlenül hosszú voltát sérelmezték.

A Bíróság elutasította a panaszt, mint elkésettet. Indokolásában kifejtette, hogy a hat hónapos szabály a jogbiztonságot szolgálja, nevezetesen azt, hogy bizonyos idő után már ne lehessen lezárt jogviszonyokat bolygatni.²⁹ A határidő a döntés kézbesítésétől, még hozzá az ügyvéd kezéhez történt kézbesítéstől számít. A Bíróság elemezte a Pp. vonatkozó szabályait,³⁰ mely szerint a megbízás korlátozásának magából a megbízásból egyértelműnek kell lennie. A panaszosok első ügyvédjének megbízatását sohasem vonták vissza, így az eljáró bíróságok jogszerűen kézbesítették az ő részére. A hat hónap ebben az ügyben tehát 2001 márciusában kezdődött, ami a 2004-ben benyújtott panasz esetében nem vezethetett máshoz, mint elutasításhoz.³¹

Hasonló okból bizonyult elfogadhatatlannak az Andorka-ügy.³² A panaszosok büntető ügyében a végső határozatot az ügyvéd 2003. január 23-án kapta kézhez. A panaszosok január 28-án, illetve 30-án jutottak hozzá az ítélethez. A Bírósághoz

²⁸ Személy-és Vagyonörök Független Szakszervezeti Szövetsége és Csánics Sándor v. Magyarország (no. 31777/04), 2007. november 27-én kelt elfogadhatósági határozat.

²⁹ A szabály mögött álláspontom szerint az a megfontolás is rejtőzik, hogy aki hat hónapon belül nem fordul a Bírósághoz, azt valójában nem is érte súlyos jogsérelem, mert nem érezte fontosnak az őt ért hátrány gyors orvoslását.

³⁰ Pp. 70. § (4) bekezdés.

³¹ Az ügynek egyébként feltétlenül furcsasága, hogy a panaszosoknak közel három évig nem tűnt fel, hogy a Legfelsőbb Bíróság egy relatíve egyszerű bejegyzési ügyben nem hozott döntést...

³² Andorka Károly és Vavra Ferenc v. Magyarország (nos. 25694/03, 28338/03), 2006. december 12-én kelt elfogadhatósági határozat.

viszont csak július 25-én és 28-án fordultak, és így, hacsak napokkal is, de kicsúsztak a határidőből.³³

A hathónapos szabállyal, illetve a hatékony hazai jogorvoslatok kimerítésének kötelezettségével kapcsolatban felmerült még egy érdekes probléma. Mi van abban az esetben, ha a jogsértés a cogens jogszabályi háttérből fakad, azaz maga a magyar jogrendszer az egyezményesértés forrása? Ilyen esetekben ugyanis bármilyen hazai jogorvoslatot vesz is igénybe a panaszos, az eredmény nem lehet más, mint egyezményesértés, hiszen a hatóságoknak kötelező a hatályos jogszabályoknak megfelelő határozatot hozni. (Jelen dolgozat kereteit meghaladja annak elemzése, hogy a magyar jogalkalmazóknak lehet-e és kell-e félretenni az egyezményellenes jogszabályokat, és közvetlenül az Egyezményre alapított döntést hozni. Felteszem ezért, hogy a hazai jogalkalmazók alkalmazzák az egyezményellenes cogens jogot.)

Ilyen eset volt a későbbiekben részletesen is elemzendő Daróczy-ügy,³⁴ ahol a panaszos névviseléshez való jogának sérelmét nem is annyira a „hivatalok packázása”, mint a jogszabályi környezet okozta. A hatóságok nem tettek mást, minthogy betartották a magyar törvényt, viszont ezzel egyezményellenesen korlátozták a panaszos jogait. Amiért ez érdekes, az az, hogy a Kormány ebben az ügyben formai kifogást is emelt. A Kormány szerint a panaszos az őt ért jogsérelemről egy hatósági igazolás kézhezvétele révén értesült és mivel panaszát hat hónapnál később adta be, kérelmét érdemi vizsgálat nélkül el kell utasítani.

A Bíróság nem fogadta el a Kormány védekezését. A testület rámutatott, hogy a konkrét ügyben a vitás helyzet cogens jogszabályi előírásból következett, és nem egy hatósági igazolásból. Az igazolás semmilyen jogot nem keletkeztetett vagy alakított, hanem – nevéből is adódóan –, egy már létező helyzetet bizonyított. Kézhezvétele ezért irreleváns, hiszen valójában egy folyamatosan fennálló helyzetről volt szó. A panasz tehát elfogadhatónak minősült.³⁵

Amennyiben tehát folyamatos jogsértésről van szó, vagy az jogszabály következménye, valójában semmilyen hazai jogorvoslatot nem kell kimeríteni, hiszen annak eredménye borítékolható! Az ilyen esetek azonban meglehetősen ritkák, ezért annak kimutatásában bízni, hogy a minket ért sérelem a jogszabályi háttér és nem a konkrét hatósági határozatok eredménye, meglehetősen kockázatos.

³³ A Bíróság a formai okok vizsgálatánál, különösen a határidők számításánál, nem vesz figyelembe méltányossági szempontokat. Egy nap késedelem ugyanolyan súllyal esik latba, mint három év.

³⁴ Daróczy v. Magyarország (no. 44378/05), 2008. július 1-én kelt ítélet. (A továbbiakban: Daróczy)

³⁵ Daróczy §§ 15-20.

A személyi okból való elfogadhatatlanság

Ez az elfogadhatatlansági ok ritkábban kerül terítékre Strasbourgban magyar ügyekben, mindazonáltal volt néhány olyan eset, amikor a Bíróságnak foglalkoznia kellett a kérdéssel. A személyi okból való elfogadhatatlanságnak első esete, amikor egy panaszos olyan állam ellen nyújt be kérelmet, amely nem részese az Egyezménynek. Az ilyen panasz értelemszerűen az elutasítás sorsára jut, mint pl. a Czmarkó-ügyben ahol a panaszos az őt Belorussziában ért sérelmet kívánta orvosolni.³⁶

Néha a panaszosok személye, pontosabban az ügybeli valódi érintettség hiánya vezet az elutasításhoz. A Minda-ügyben a panaszosok a saját nevükben és az általuk alapított cég nevében egyszerre fordultak a Bírósághoz.³⁷ A Bíróság a magánszemélyek panaszát elfogadhatatlannak nyilvánította. A testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy a „társasági jogi fátyol” csak akkor emelhető fel, ha a társaság maga nem képes a Bírósághoz fordulni szervein vagy felszámolóján keresztül. Minthogy a konkrét ügyben a társaság felszámolás alatt állt és felszámolója ismert volt, az alapító panaszosokat a Bíróság kizárta a további eljárásból.

A Bírósághoz fordulás feltétele, hogy a panaszos személyében és közvetlenül „áldozatnak” legyen tekinthető. Ez a feltétel gondot okozhat azokban az esetekben, amikor az eredeti panaszos helyébe jogutódlás folytán másvalaki lép. Pontosan ez történt a Kalló-ügyben. Az egyébként egyszerű, eljárás elhúzódsával kapcsolatos panasz specialitását az adta, hogy a strasbourgi eljárás közben az eredeti panaszos elhunyt. A panaszos testvérei és az ő gyerekeik jelezték, hogy jogutódként folytatni kívánják az eljárást, még akkor is, ha az eredeti hazai perben – melynek hossza volt az ügy tárgya – semmilyen formában nem voltak érintettek. A Bíróság engedélyezte az eljárásba való bekapcsolódásukat, és megállapította az Egyezmény 6 Cikkének sérelmét. Az új panaszosok azonban semmilyen anyagi kárpótlást nem kaptak, ugyanis a testület úgy ítélte meg, hogy az eljárás elhúzódsása semmilyen vagyoni vagy nem vagyoni kárral nem járt számukra, minthogy nem voltak az elhunyt szülei vagy

³⁶ Pl. Czmarkó v. Magyarország, (no. 26242/04), 2007. október 8 én kelt ítélet, § 29.

³⁷ Minda és mások v. Magyarország, (no. 6690/02), 2005. szeptember 13-án kelt elfogadhatósági határozat.

gyerekei.³⁸ A Bíróság tehát csak a legszorosabb családi kötelék esetén ismeri el a pénzben kifejezhető kár meglétét jogutódlás esetén.

Kérdés persze, hogy ebben az esetben miért engedte a Bíróság belépni az eljárásába az új panaszosokat – hiszen ha az eljárás elhúzódása semmilyen vagyoni vagy nem vagyoni kárral nem járt számukra, akkor nehezen látható be, hogy miért tekinthetők mégis formai szempontból áldozatnak.³⁹

Az „áldozati” pozíció kérdése büntetőügyekben is felmerülhet. Amennyiben a hazai eljárásban a panaszost felmentik, a Bíróság esetjoga szerint nem minősül áldozatnak:⁴⁰ teljesen lényegtelen, hogy az eljárás megfelelt-e az Egyezményben lefektetett alapelveknek, a panaszost felmentő ítélet minden hibát orvosol a 6. Cikk – a méltányos eljáráshoz való jog – szempontjából. Az áldozati státusz fontos szerepet játszik a büntetőeljárások ésszerűtlen elhúzódásával kapcsolatos panaszok kapcsán is. Abban az esetben ugyanis, ha a hazai bíróságok a vádlottra kiszabott büntetést jelentősen enyhítik kifejezetten az időmúlásra tekintettel, a panaszos nem tekinthető többet áldozatnak, hiszen a hazai eljárás során az őt ért sérelemért már kárpótlást kapott.⁴¹ A hazai bíróságok adott esetben súlyos, letöltendő szabadságvesztés büntetéseket enyhítenek felfüggesztett börtönbüntetésre vagy akár megrovásra, így a Bíróság esetjoga nem mondható megalapozatlannak.

Érdemben foglalkozott az áldozati státusz kérdésével a Bíróság a Patyi-ügyben.⁴² Az ügy tárgya az volt, hogy Baumag-károsultak tüntetni kívántak a miniszterelnök háza előtt. A 20 főre tervezett demonstrációt a rendőrség nem engedélyezte többszöri nekifutásra sem. A panaszos 47 társával együtt a Bírósághoz fordult, a gyülekezéshez való jog sérelmét állítva.⁴³ Az első panaszos személye nem volt kérdéses, ő volt a szervező, minden beadványon ott volt a neve. De mi a helyzet a 47 további kérelmezővel? Másképpen szólva, hogyan lehet azt bizonyítani, hogy ezek a személyek ténylegesen szerettek volna részt venni egy soha meg nem tartott demonstráción? Az abszurditásig fokozva a problémát, egy megtiltott tüntetés

³⁸ Kalló v. Magyarország, (no. 30081/02), 2006. április 11-én kelt ítélet, §§ 21-26, § 35.

³⁹ Mint látható, az áldozati státusz problémája, bár „formai” kérdés, valójában erősen kötődik az ügy érdeméhez.

⁴⁰ Lásd pl. Aupek v. Magyarország, (no. 15482/05), 2008. április 29-én kelt elfogadhatósági határozat vagy Kulcsár v. Magyarország, (no. 37778/04), 2008. január 24-én kelt ítélet.

⁴¹ Lásd pl. Kovács v. Magyarország (no. 22661/02), 2006. január 24-én kelt elfogadhatósági határozat, Kalmár v. Magyarország, (no. 32783/03), 2006. október 3-án kelt ítélet, §§ 25-27, Lehel v. Magyarország (no. 8185/05) 2008. szeptember 16-án kelt elfogadhatósági határozat.

⁴² Patyi és mások v. Magyarország (no. 5529/05) 2008. október 7-én kelt ítélet. (A továbbiakban: Patyi.)

⁴³ Az ügy érdemét a 11. Cikk-kel kapcsolatos ügyek között ismertetem.

„áldozata” bárki lehet, vagyis inkább „mindenki”, így az áldozati státusz gyakorlatilag megállapíthatatlan.

A Bíróság nem fogadta el a többi panaszos áldozati státuszát. A testület álláspontja szerint semmi bizonyíték nincs arra, hogy valóban részt vettek volna a tüntetésen azon kívül, hogy a több ezer Baumag-károsult közé tartoznak. Továbbá az is aggályosnak minősült, hogy a demonstrációt eredetileg 20 főre tervezték és ehhez képest majdnem 50-en fordultak Strasbourghoz. A Bíróság így nem volt képes megállapítani az áldozati minőség meglétét, és a 47 panaszos kérelmét formai okból elutasította. A testület ugyanakkor sietett hangsúlyozni, hogy a szervezők természetesen fordulhatnak Strasbourghoz meg nem tartott demonstráció miatt.⁴⁴

A tárgyi okból való elfogadhatatlanság

A teljesség kedvéért érdemes röviden szólni erről az elfogadhatatlansági okról is, bár a gyakorlatban nem szokott nagy nehézséget okozni a panaszosoknak. Ennek az elfogadhatatlansági oknak az lényege, hogy a panaszos olyan jog sérelmét állítja, amely nincs benne az Egyezményben. A fentebb már tárgyalt kommunista diktatúra alatt elszenvedett jogsérelmekkel kapcsolatos kárpótlási ügyeken kívül még egy esetkört érdemes megemlíteni relatív gyakorisága okán. Nevezetesen, sokan panaszoznak, hogy büntetőeljárást kezdeményeztek valaki – vagy akár ismeretlen tettes ellen – de az eredménytelenül, vagy a terhelt felmentésével zárult. Az ilyen panaszokat a Bíróság azért utasítja el, mert az Egyezmény nem biztosít jogot harmadik személyek elleni büntetőeljárás kezdeményezésére vagy megbüntetésük követelésére.⁴⁵

Nyilvánvaló megalapozatlanság

Amennyiben egy panasz a fenti szűrőkön átment, még mindig megbukhat az utolsó formai kritériumon, a nyilvánvaló megalapozatlanságon. Ez formai kritérium eredetileg arra szolgál – miként azt neve is mutatja –, hogy a formai kritériumoknak megfelelő, de egyértelműen nem egyezményesértő ügyeket rövid úton elutasíthassa a Bíróság. Sok esetben a testület ebben az értelemben használja a fogalmat, például

⁴⁴ Patyi §§ 23-28.

⁴⁵ Sztergár v. Hungary (16407/05), 2008. január 18-án kelt elfogadhatósági határozat.

akkor, amikor perlekedési tébolyban szenvedő panaszosok mindenfajta értelmezhető tartalom nélküli beadványát utasítja el.⁴⁶

Nyilvánvalóan megalapozatlanként utasította el a Bíróság a panaszt a Hegyesi-ügyben. A panaszos azt előzetes letartóztatásának jogellenességét sérelmezte, azt állítva, hogy fogvatartásának meghosszabbításakor nem tartottak ún. óvadéki ülést. A Kormány védekezésében benyújtotta az óvadéki ülés jegyzőkönyveit, melyből kiderült, hogy az eljárási cselekményen mind a panaszos, mind védője jelen volt. A kérelem tehát nyilvánvalóan alaptalan – hogy ne mondjuk, hazug – volt.⁴⁷ Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a Bírósághoz benyújtott panaszban nem érdemes elferdíteni a tényeket. A Kormány képviselője – az Igazságügyi-és Rendészeti Minisztérium – ugyanis bekéri az ügy összes iratát. Sőt, az IRM a Kormány védekezésének előkészítése során azokat az iratokat is elküldi Strasbourgba, melyeket a panaszos nem csatolt. Ugyanakkor a panaszosnak elemi érdeke, hogy az összes, rá nézve kedvező információt a Bíróság rendelkezésére bocsássa, és ne abban bízson, hogy azt a Kormány majd úgyis elküldi.⁴⁸ A testület ugyanis a panaszos által rendelkezésre bocsátott információk alapján dönt arról, hogy kommunikálja-e a kérelmet a Kormánynak, vagy rövid úton elutasítja.

A nyilvánvaló megalapozatlanság azonban már túlnőtt eredeti jelentésén és sok esetben valódi érdemi döntést takar. Az ilyen elfogadhatósági határozatok felépítése és érvrendszere megegyezik az „érdemi” ítéletekével. Gyakorlatilag semmilyen különbség nem mutatható ki közöttük, hogy a Bíróság nyilvánvalóan megalapozatlannak minősít-e egy panaszt vagy azt állapítja meg, hogy az ügyben nem történt egyezményesítés. Jó példa erre a később elemzendő Keller-ügy,⁴⁹ ahol a Bíróság formai okból utasította el a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos kérelmet, de valójában ez az első jelentős ilyen tárgyú érdemi magyar döntés!

Lássuk mindezek után azt, hogy az Egyezmény egyes Cikkei kapcsán milyen Magyarországot érintő ügyek születtek.

⁴⁶ Az ilyen típusú, valójában értelmezhetetlen panaszok száma meglehetősen magas.

⁴⁷ Hegyesi v. Magyarország, (no. 25157/04), 2006. október 24-én kelt elfogadhatósági határozat.

⁴⁸ Meg kell jegyeztem, Magyarország Bírósággal való kapcsolata példásnak mondható, mely nem jellemző minden tagállamra. Értem ezalatt, hogy a Kormány a fair play szellemében a számára negatív és adott esetben az ügy elvesztését jelentő információkat is mindig a Bíróság rendelkezésére bocsátja.

⁴⁹ Keller v. Magyarország (no. 33352/02), 2006. április 4-én kelt elfogadhatósági határozat. (A továbbiakban: Keller).

A kínzás és embertelen bánásmód tilalma

Az Egyezmény 3. Cikke az egyik legfontosabb emberi jogot védi. Meglepő módon – ahhoz képest, hogy a médiában meglehetősen gyakorisággal lehet olvasni állítólagos rendőri brutalitásról – Magyarország tekintetében a vizsgált időszakban csak két ilyen tárgyú határozat született. Az ilyen típusú kérelmek relatíve alacsony számát magyarázhatja, hogy pl. a 2006 őszén kezdődött, erőszakba torkolló budapesti utcai megmozdulásokkal kapcsolatos hazai eljárások még nem minden esetben zárultak le.⁵⁰

Az első ügy a Nagy v. Magyarország eset volt.⁵¹ A panaszos üzletasszony, akit adócsalással vádoltak. Az APEH nyomozói házkutatást tartottak nála, és le is tartóztatták. Állítása szerint durva hangnemet használtak vele szemben, és percekig nem engedték meg, hogy asztmás fiának gyógy-sprayt adjon. Három hónappal később panaszt tett, melyet elutasítottak. Mindezek után a panaszos Strasbourghoz fordult az Egyezmény 3. Cikkének sérelmét állítva.

A Bíróság elutasította a kérelmet. A testület utalt kialakult esetjogára, mely szerint az okozott szenvedésnek el kell érnie egy minimális szintet ahhoz, hogy a 3. Cikk hatálya alá essen, amit az eset összes körülményének, úgy mint időtartam, a sérelmet elszenvedő fizikális és mentális állapota, neme, egészségi állapota stb. alapján lehet eldönteni. A konkrét ügyben a Bíróság úgy ítélte meg, hogy az a néhány perc, amíg nem adhatott sprayt az asztmás gyerekének, nem okozott olyan szintű sérelmet a panaszosnak, ami elérné a 3. Cikk által megkövetelt mértéket.⁵² (A Bíróság a büntetőeljárás elhúzódása miatt egyébként megállapította az Egyezmény 6. Cikkének megsértését.)

A másik kínzás és embertelen bánásmód tilalmával foglalkozó magyar ügy a Barta v. Magyarország eset volt. A panaszos és édesanyja – mindketten angol állampolgárok, és nem vagy alig beszéltek magyarul – állatmenhelyet tartottak fenn

⁵⁰ Ez persze nem magyarázza, hogy “klasszikus” rendőrségi bántalmazásos ügyek az egy alább elemzendő Barta-ügy kivételével miért nem érkeznek nagyobb számban a Bíróságra. Valószínűnek tartom, hogy az elmúlt négy évben nem ez volt az egyetlen eset, ahol a rendőrség túllépte a neki fenntartott kereteket.

⁵¹ Nagy v. Magyarország, (no. 6437/02), 2005. december 20-án kelt ítélet. (A továbbiakban: Nagy)

⁵² Nagy §§ 24-25. A Bíróság ezt a panaszt egyébként mint nyilvánvalóan megalapozatlant utasította el és nem “érdemi” döntést hozott. Az érvrendszer természetesen ebben az esetben is megegyezett az hasonló tárgyú érdemi döntésekével.

Bőnyben. Az állatok valószínűsíthetően sok zajt okoztak, amit a helyiek nehezen viseltek, így a győri rendőrség eljárást indított.

2002. október 16-án reggel fél nyolckor egy angolul nem beszélő rendőr megjelent a menhelynél, és írásos idézés nélkül be akarta vinni a panaszos édesanyját kihallgatásra. Ő azonban nem tett eleget a szóbeli felszólításnak, és amikor az intézkedő rendőr belökte a bejárati kaput, elkezdte taszigálni, és kihívta rá a kutyákat. A panaszos anyja végül mégis belegyezett, hogy elmegy a rendőrrel, csak előbb átöltözik. Szóbeli ígérete dacára mégsem engedelmeskedett, hanem kizárta a rendőrt a házból.

A panaszos mindeközben a házban tartózkodott, fültanúja volt a vitának, és néhány fotót készített a rendőrrel, majd lesietett a földszintre. Innentől a Bíróság az ügy iratai alapján nem tudta pontosan rekonstruálni, hogy mi is történt pontosan, ezért mind a Kormány, mind a panaszos verzióját ismertette.⁵³

A Kormány szerint a panaszos egy hátsó ajtón kijött a házból, és további fotókat készített, míg az anyja folytatta a rendőr séртеgetését. A rendőr felszólította a panaszost, hogy mutassa meg az útlevelét, aki erre megütötte. Mindezek után mindketten bementek a házba és a panaszos kulcsra zárta az ajtót, és ráült a kulcsra és csak az anyjának volt hajlandó odaadni, bár a rendőr lefogta a karját.

A panaszos szerint a rendőr dörömbölt a ház ajtaján, mire ő résnyire kinyitotta azt, és lefotózta az eseményeket. A rendőr erre a vállával belökte az ajtót, amitől a panaszos hátraesett, neki a falnak. Az ajtó kilincse megütötte a hasát, az ajtó maga pedig a vállát. A fájdalomtól összegörnyedt, a rendőr pedig ütlegelni kezdte a gumibotjával, és csak akkor hagyta abba, amikor az anyja bejött a szobába. (A verziók innentől kezdve megegyeznek.)

A panaszost és édesanyját bevitték a rendőrszere, majd kórházban látteleletet vettek fel mind róluk, mind az intézkedő rendőrrel. A kórházi vizsgálat szerint valamennyien zúzódásos illetve horzsolásos sérüléseket szenvedtek.

Bartáék ellen eljárás indult hivatalos személy elleni erőszak vádjával. A nyomozást az ügyészség végezte. Az ügyészség nem próbálta meg megtalálni a házban a panaszos állítása szerint tartózkodó harmadik személyt, pedig megadták

⁵³ A későbbiekben lesz szó a 3. Cikk „eljárási” ágáról, amely az ilyen típusú panaszok alapos kivizsgálást írja elő. Előjáróban annyit le lehet szögezni, hogy ezen követelmény megsértésének gyanúját felveti az, ha Kormány által becsatolt iratok alapján sem rekonstruálhatók a történetek – hiszen elvileg az államnak minden ésszerűt meg kell tennie az ilyen esetek felderítésére.

pontos elérhetőségét. Az ügyészség ugyanis illegális munkavállalónak tartotta, és úgy vélte, hogy az események után már régen elhagyta az országot.

Az ügyészség kihallgatta viszont tanúként a rendőrt, továbbá beszerzett egy orvosszakértői véleményt arra vonatkozólag, hogy hogyan keletkeztek a rendőr sérülései. A szakértő véleményében a rendőr verzióját valószínűsítette, de nem zárta ki teljességgel a panaszos változatát sem. Az ügyészség ezek után vádat emelt a panaszos és édesanyja ellen. A strasbourgi ítélet meghozatalakor az eljárás még nem zárult le.

A panaszos és édesanyja feljelentette a rendőrt. Panaszukat a fentiével azonos számon továbbították az illetékes ügyészségre. 2003 júniusában az ügyészség lezárta a panasz nyomán indult nyomozást, de nem emelt vádat. Az ügyészség ebben az eljárásban kizárólag a panaszos és édesanyja ellen folyó büntetőügy irataira támaszkodott, önálló nyomozási cselekményeket nem végzett. A kérelmező panaszt tett a nyomozást megszüntető végzés ellen, amit a Legfőbb Ügyész elutasított. Arra az álláspontra helyezkedett, hogy nincs olyan bizonyíték, ami a megalapozott gyanúhoz elég lenne az intézkedő rendőr ellen. Az ügyészség ebben a határozatban külön hangsúlyozta, hogy a panaszos jogszerű rendőri intézkedésnek állt ellent.

Mindeközben a panaszos készítettett egy magán-orvosszakértői véleményt, ami az ő verzióját támasztotta alá. A végleges ügyészségi elutasítás után pótmagánvádlóként vádat emelt a rendőr ellen. A bírósági eljárásban hangsúlyozottan panaszolta, hogy a rendőrt gyanúsítottként egyszer sem hallgatták ki egyik eljárás során sem. 2003 decemberében a Győr-Sopron Megyei Bíróság elutasította a pótmagánvádat.

A Bíróság a Nagy-ügyhöz hasonlóan először azt vizsgálta meg, hogy a panaszosnak okozott sérülések elég súlyosak voltak-e ahhoz, hogy a 3. Cikk hatálya alá essenek. A Bíróság ebben az ügyben úgy ítélte meg, hogy a 3. Cikk alkalmazható.⁵⁴

A testület ezután a 3. Cikk anyagi jogi ágának vizsgálatába fogott, magyarán azt elemezte, hogy a rendőr egyezményellenesen okozta-e a sérüléseket a panaszosnak. Az egy percre sem volt vitatott, hogy a panaszos és édesanyja ellenálltak a letartóztatásnak. A felek között ugyanakkor nézetkülönbség volt abban a tekintetben, hogy a rendőri intézkedés jogszerű volt-e. A Bíróság leszögezte: megalapozott gyanú

⁵⁴ Barta §§ 61-63.

volt ellenük, és erőszakkal ellenálltak az idézés foganatosításának.⁵⁵ A testület felrótta a panaszosnak, hogy meg sem próbálta tisztázni, mit is akar az intézkedő rendőr, akinek hivatalos személy mivolta nem lehetett kétséges előtte, hiszen egyenruhát viselt. Mindezek fényében a Bíróság a rendőr intézkedését jogszerűnek minősítette.⁵⁶

Mindezek után arra kellett választ kapni, hogy a rendőr jogszerű intézkedése során túllépte-e a szükséges mértéket. Ez egy nagyon fontos momentuma az esetnek. A 3. Cikk ugyanis, bár abszolút formában tiltja a kínzást és embertelen bánásmódot, mégis tartalmaz – mint azt a következőkben látni fogjuk – egy bűjtartott arányossági tesztet.

A Bíróság az érintettek sérülései keletkezésének módját egyértelműen nem volt képes megállapítani rendelkezésre álló információk alapján. A testület ebben a körben rámutatott arra, hogy az intézkedő rendőrnek váratlan helyzetre kellett reagálnia, és fizikai ellenállást kellett leküzdenie. A jogszerűen intézkedő rendőrrel való ellenszegülés alapvetően ellentétes a jogállammal, és az államnak ilyen körülmények között az a kötelezettsége, hogy az intézkedés arányos voltát bizonyítsa, csökken. A Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az alkalmazott erő összességében nem volt eltúlzott, ezért nem állapította meg az Egyezmény 3. Cikke anyagi oldalának megsértését.⁵⁷

Természetesen nagyon nehéz találgatásokba bocsátkozni, de ez a döntés sajátos helyzetbe hozhatja a 2006 őszi utcai megmozdulásokban résztvevőket, ha Strasbourghoz kívánnak fordulni. A médiában nagy visszhangot kapott ügyekben az érintettek némelyike sokkal súlyosabb sérüléseket szenvedett, mint amiről a Barta-ügy szól. Mindazonáltal az idefordulók nem feltétlenül nyerik meg álláspontom szerint a strasbourgi eljárást, ha testület arra az álláspontra helyezkedik, hogy arányos volt a rendőrök intézkedése. Ne felejtjük el, hogy ezekben az esetekben a rendbontás mértéke is sokkal nagyobb volt, mint a Barta-ügyben.

Visszatérve a konkrét esethez, a Bíróság elmarasztalta Magyarországot a 3. Cikk eljárásjogi oldalának megsértése miatt. Vitathatatlanul fennállt ugyanis a megalapozott gyanúja az embertelen bánásmódnak. Az államnak az ilyen eseményeket ki kell nyomoznia, eredménykötelem ugyan nem terheli a felelősök megtalálására, de minden „józanul” elvárható meg kell tennie.

⁵⁵ Azt ugyanakkor nem lehetett megállapítani, hogy a panaszos tényleg ütött-e.

⁵⁶ Barta §§ 64-67.

⁵⁷ Barta §§ 68-72.

A Barta-ügyben volt nyomozás, de az számos hiányosságban szenvedett. A kirendelt orvos-szakértő nem vizsgálta, hogy a panaszos sérülései miként keletkeztek. (Pedig a panaszos által felkért szakértő azt valószínűsítette, hogy az ő verziója hihető.) A kérelmező rendőr ellen benyújtott panasz ugyanazt a számot kapta, mint a panaszos ellen folyó eljárás, a nyomozó hatóságok meg sem próbálták megtalálni az események idején a házban tartózkodó harmadik személyt. A Bíróság súlyos mulasztásnak tartotta, hogy a rendőrt sohasem hallgatták ki gyanúsítottként. A testület felrótta továbbá a magyar államnak, hogy a panaszos kérelmét az ügyészség valódi indokolás nélkül utasította el, érveire érdemben nem reagált, mindösszesen eléggé mechanikusan ellenállására hivatkozott. Az ilyen módon lefolytatott eljárás nem felelt meg a 3. Cikk kritériumainak.⁵⁸ A Bíróság az egyezményesértés megállapításán túl 3000 euró kártérítést is megítélt a panaszosnak.

A személyes szabadsághoz való jog

Az Egyezmény 5. Cikke biztosítja a szabadsághoz és biztonsághoz való jogot. Magyarországgal kapcsolatban – az előző évekhez hasonlóan – az előzetes letartóztatás jogintézménye bizonyult problémásnak, illetőleg a Bíróság döntött egy kényszergyógykezelés meghosszabbításával kapcsolatos panaszról.

Az Osváth-ügyben⁵⁹ a panaszost sikkasztás vádjával 2001. május 23-án őrizetbe vették, és két nappal később elrendelték előzetes letartóztatását. A szabadságelvonás jogalapja az egyéb elkövetőkkel való összejátszás veszélye volt. Az ügyész indítványára letartóztatását 2001. december 25-ig az illetékes bíróság újra és újra meghosszabbította. A panaszost, minthogy az a Be. alapján nem volt kötelező, előre soha nem értesítették az ügyészi indítványról.

2001 decemberében a Legfelsőbb Bíróság az szökés veszélyére hivatkozva tárgyalás tartása nélkül ismét fenntartotta az előzetes letartóztatást. A panaszost végül 2002. március 1-én helyezték szabadlábra.⁶⁰

A Bíróság a fenti tényállás alapján megállapította az Egyezmény 5. Cikkének sérelmét. A testület felrótta az eljáró hatóságoknak, hogy a panaszos nem értesült előre az ügyész beadványairól, amit nem vált ki az, hogy jelen lehetett a tárgyalásokon.

⁵⁸ Barta §§ 77-79.

⁵⁹ Osváth v. Magyarország (no. 20723/02), 2005. július 5-én kelt ítélet. (A továbbiakban: Osváth.)

⁶⁰ Osváth §§ 9-13.

Problematikus volt az is, hogy a Legfelsőbb Bíróság – amely a korábitól eltérő alapon tartotta fenn az előzetes letartóztatást – nem tartott tárgyalást. A panaszosnak így esélye sem volt megkérdőjelezni az LB döntését, hiszen ügyvédjének beadványa csak és kizárólag a korábbi jogalappal foglalkozott. A panaszos tehát valójában nem élvezhette a kontradiktórius eljárásból fakadó, 5. Cikk által előirt jogokat.⁶¹ A Bíróság ugyanakkor úgy ítélte meg, hogy az egyezményesértés megállapítása elegendő kompenzációt jelent, és nem ítelt meg pénzbeli kártérítést.

A Csáky-ügyben⁶² a zsarolással vádolt panaszost 2002 márciusában helyezték előzetes letartóztatásba, szökés és összejátszás veszélyére hivatkozva. Előzetes letartóztatását az illetékes bírások többször meghosszabbították, mindig a szökés veszélyére hivatkozva. 2003 januárjában az IMEI-be⁶³ utalták be kezelésre skizofréniával. 2003 szeptemberében az ügyben lezárták a nyomozást. A panaszos előzetes letartóztatásának IMEI-ben történő végrehajtását 2004 októberéig – háromszori felülvizsgálat után – mégis fenntartották, amikor is a szabadságkorlátozást lakhelyelhagyási tilalommá mérsékeltek.⁶⁴

A panaszos azt sérelmezte, hogy előzetes letartóztatása túlságosan hosszú időn át tartott. A Bíróság előjáróban kifejtette, hogy az előzetes letartóztatás hosszát az ügy összes körülményét mérlegelve kell értékelni. Az ártatlanság vélelmére tekintettel nyomós érv kell ahhoz, hogy fenntartsák, a személyes szabadsághoz való jog ugyanis kiemelten fontos emberi jog. Az előzetes letartóztatás hossza nem léphet túl az ésszerűség határán. A Bíróság elsősorban a hazai hatóságok által adott indokokat vizsgálja felül. A testület rámutatott, hogy az alapos gyanúnak végig fenn kell állnia, de egy idő után a pusztán erre ill. a tárgyi súlyra történő hivatkozás nem elégséges, hanem egyéb alapos és megfelelő indokát kell adni a szabadságelvonásnak.⁶⁵

A fenti elveket a konkrét ügyre alkalmazva a Bíróság kifejtette, hogy a két év hét hónapig tartó előzetes letartóztatás első szakasza – szökés és összejátszás veszélye miatt – indokolt volt, minthogy a panaszost súlyos bűncselekménnyel vádolták. A testület felhívta azonban a figyelmet arra, hogy 2003 szeptemberétől, azaz a nyomozás lezárultától az összejátszás veszélyére való hivatkozás alapját vesztette. Nem tekintette döntő érvnek a Bíróság a szökés veszélyét sem, ugyanis a panaszos betegségének

⁶¹ Osváth §§ 18-19.

⁶² Csáky v. Magyarország (no. 32768/03), 2006. március 28-án kelt ítélet. (A továbbiakban: Csáky.)

⁶³ Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet.

⁶⁴ Csáky §§ 5-26.

⁶⁵ Csáky §§ 32-34.

jellege miatt valószínűleg nem szökött volna meg. A testület felrótta továbbá a hazai hatóságoknak, hogy meg sem fontolták a panaszos civil kórházban történő elhelyezését, csak a szökés veszélyére való hivatkozást ismételték mechanikusan.⁶⁶ Mindezek alapján a Bíróság megállapította az Egyezmény 5. Cikkének megsértését, és a panaszosnak 2500 euró kártérítést ítelt meg.

A Bíróság ugyanakkor elutasította ez előzetes letartóztatás jogellenességét állító panaszt. A testület felhívta figyelmet arra, hogy a panaszos előzetes letartóztatását rendszeresen felülvizsgálták, és fellebbezéseivel érdemben foglalkoztak. Az előzetes letartóztatás tehát nem jogellenes, hanem túl hosszú volt, ellentétben az előbb elemzett Osváth-üggyel.

A Gajcsi-ügyben⁶⁷ a panaszost 1999 novemberében mentő vitte be a kórházba, mert rendszertelenül, zavarodottan, piromán módon viselkedett. Folyamatos pszichiátriai kezelésre szorult, amit a Nagyatádi Városi Bíróság el is rendelt. A gyógykezelés szükségességét rendszeresen felülvizsgálta a bíróság, és azt fent is tartotta. 2003 januárjában újabb felülvizsgálatra került sor, ahol a kirendelt elmeorvos szakértő arra az álláspontra helyezkedett, hogy a gyógykezelés fenntartása szükséges a panaszos elmeállapota miatt. Ezután az eljáró bíróság is úgy vélte, hogy a gyógykezelés szükséges és jogszerű, de továbbiakban nem fejtette ki, hogy miért. A panaszos fellebbezett. A másodfokú bíróság hasonlóan szűkszavú indokolással jogszerűnek minősítette és fenntartotta a szabadságelvonást. A panaszost végül 2003 áprilisában engedték ki.⁶⁸

A Bíróság az ügyet vizsgálva kifejtette, hogy elsősorban a hazai hatóságok feladata a kényszergyógykezelés jogszerűségének ellenőrzése. A magyar jog megkívánja a kényszergyógykezeléshez az érintett veszélyességét. A magyar hatóságok azonban egyáltalán nem hivatkoztak erre, csak a panaszos elmeállapotára, így valójában jogalap nélkül rendelték el a panaszos személyes szabadságától való megfosztását, ami az 5. Cikk sérelmére vezetett.⁶⁹ A Bíróság megítélte a panaszosnak 7350 euró kártérítést is.

A büntetőeljárással kapcsolatos ügyek

⁶⁶ Csáky §§ 35-36.

⁶⁷ Gajcsi v. Magyarország (no. 34503/03), 2006. október 3-án kelt ítélet. (A továbbiakban: Gajcsi.)

⁶⁸ Gajcsi §§ 5-12.

⁶⁹ Gajcsi §§ 20-21.

A Bíróság elé egyre nagyobb számban kerülnek olyan ügyek, melyek valamilyen szempontból a panaszos ellen lefolytatott büntetőeljárás Egyezménybe ütköző voltát sérelmezik. Az ügycsoport növekvő jelentőségét mutatja, hogy Magyarország tekintetében egy ügyben a Bíróság Nagykamarája mondott ítéletet. Elsőnek ezt az esetet ismertetem.

A Korbely-ügy⁷⁰ nem csak a benne feszegetett jogi probléma, hanem tágabban vett témája, a múlttal való szembenézés miatt is rendkívül érdekes. Az ügy panaszosa az 1956-os forradalom idején századosként szolgált Tatán.

1956. október 24-én rendkívüli állapotot és rögtönítélő katonai bíraskodást vezettek be Magyarországon. Október 26-án hajnalban felkelők megtámadták a katonai kiképző iskolát, ahol Korbely János is szolgált, mely támadást a katonák ugyan visszavertek, de egy társuk életét veszttette a harcokban. A felkelők később elfoglalták a városi börtön és az ügyészség épületét. Az utóbbi objektumot a panaszos vezette alakulat erőszak alkalmazása nélkül visszavette, meggyőzve a bent tartózkodókat az épület elhagyásáról.

Október 26-án délután a felkelők kezére került a város rendőrőrs, akik először ki akarták végezni az őrs vezetőjét, de később elálltak ettől a tervüktől. Néhányan viszont ottmaradtak az épületben, őrizni a foglyul ejtett rendőröket. A panaszos parancsot kapott, hogy foglalja vissza az objektumot. Miközben csapatával a helyszínre tartott, erőszak nélkül lefegyverzett két fiatal felkelőt, és hazaküldte őket.⁷¹

A rendőrség épületéhez érve a panaszos kettéosztotta az egységét, az egyik felét kint hagyta biztosítani, a másik felével pedig behatolt az udvarra. A panaszos felszólította Kaszás Tamást, az udvaron tartózkodó felkelők vezetőjét, hogy adja át a fegyverét. Ezután ismeretlen tartalmú, heves vita alakult ki köztük, és Kaszás a kabátja belső zsebéből előhúzott egy pisztolyt. A panaszos ekkor tüzet vezényelt, és maga is lőtt, aminek következtében két személy – köztük Kaszás Attila – életét veszttette és másik kettő megsérült.⁷²

A panaszos ellen 1993 decemberében nyomozás indult a fenti események miatt, emberiség elleni bűncselekmény elkövetésének gyanújával. 1994 decemberében megvádolták a Genfi Egyezmény közös 3. cikke szerinti bűncselekmény

⁷⁰ Korbely v. Magyarország (no. 9174/02), 2008. szeptember 19-én kelt nagykamarai ítélet. (A továbbiakban: Korbely.)

⁷¹ Ne feledjük, hogy a két fiatal rendkívül nagy kockázatot vállalt, hiszen rendkívüli állapot volt érvényben. Az engedély nélküli fegyverviselés akár szó szoros értelmében a halálos ítéletüket jelenthette volna. Korbely János eljárása ezért nagyon humánusnak tekinthető.

⁷² Korbely §§ 9-15.

elkövetésével. A Genfi Egyezmény ezen cikke egy nem nemzetközi fegyveres konfliktus esetén a harcokban aktívan részt nem vevő polgári személyek megölésének tilalmát tartalmazza.

Az ügy érdemét – több alsófokú bírósági kör, valamint alkotmánybírósági határozatok után – a Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati tanácsának 1999 januárjában hozott döntése határozta meg. A tanács kimondta, hogy a háborús és emberiség ellenes bűnök nem évülnek el. Az LB egyértelműsítette (minthogy az az alsóbb szintű bíróságok előtt vitás volt), hogy a Genfi Egyezmény érintett része szempontjából irreleváns, hogy a harcoló felek mennyire szervezettek. Amennyiben a központi hatalom erőt alkalmaz a felkelők ellen, a Genfi Egyezmény garanciáinak érvényesülnie kell.⁷³ Ennek az elemnek azért volt nagy jelentősége, hogy a panaszos cselekményét ne lehessen „csak” emberölésnek, és ezért elévültnek minősíteni. A Genfi Egyezményt sértő bűncselekmények ugyanis nem évülnek el.

A Fővárosi Bíróság katonai tanácsa az LB-től kapott iránymutatás alapján bűnösnek találta a panaszost több emberen elkövetett emberöléssel megvalósított emberiség elleni bűncselekmény elkövetésében. A bíróság határozatában voltak meglepő elemek, mint például hogy a panaszost az előző napok eseményei lelkiileg megrázhatták, hasonló helyzetet korábban békésen megoldott, a közte és Kaszás között zajló vita tartalma ismeretlen volt, valamint félre is érthette a fegyvert előhúzó mozdulatot. A bíróság mindezen körülmények ellenére úgy vélte, hogy Korbely Jánosnak békés eszközökkel kellett volna felszámolnia a szituációt, még akkor is, ha félelem miatt belátási képessége esetleg csökkent.⁷⁴

A Legfelsőbb Bíróság másodfokú tanácsa helybenhagyta az ítéletet, ugyanakkor elhagyta az érvelésből azt a részt, hogy a panaszos félreérthette Kaszás Tamás mozdulatát. Az LB azon az állásponton volt, hogy Korbely Jánosnak mindenképpen tudnia kellett volna, hogy áldozata át akarta adni a fegyverét. Büntetésül öt év szabadságvesztésre ítélték a panaszost.⁷⁵

A panaszos a Bírósághoz fordult. Kérése lényege az volt, hogy az általa elkövetett cselekmény nem volt bűncselekmény az elkövetés idején, ezáltal megvalósult az Egyezmény 7. Cikkének sérelme. Álláspontja szerint az eljárás továbbá nem felelt meg az 6. Cikkben foglalt fair eljárás követelményének sem.

⁷³ Korbély § 34.

⁷⁴ Korbély §§ 35-41.

⁷⁵ Korbély §§ 43-44.

A Bíróság a panaszt elsősorban a 7. Cikk oldaláról vizsgálta. Az Egyezmény ezen szakasza relatíve ritkán kerül terítékre, ugyanis a nullum crimen sine lege elvet tartalmazza, ami annyira alapvető jogállami elvárás, hogy általában a legproblematicusabb államok sem szokták megsérteni. A Korbely-ügy ugyanakkor nem előzmények nélküli, ugyanis hasonló ügyekben a Bíróság már hozott ítéleteket pl. Németország ellen. Igaz, azokban az esetekben a Bíróság elutasította a panaszosok kérelmét arra hivatkozva, hogy az általuk a kommunista diktatúra alatt véghezvitt cselekmények egyértelműen bűncselekménynek minősültek az elkövetés idején az NDK jog szerint is.⁷⁶ A Korbely-ügy is hasonló problémát feszeget, nevezetesen, lehet-e büntetőjogi felelősséget megállapítani hosszú idő – esetünkben majdnem ötven év – elteltével, és milyen kritériumoknak kell megfelelnie az elítélés jogalapjának?

A Bíróság utalt a 7. Cikkkel kapcsolatos esetjogára. Kifejtette, hogy ez a Cikk abszolút módon biztosítja az egyik legfontosabb emberi jogot, az önkényes elítéléstől és büntetéstől való mentességet. Ebből az alapelvből nem csak a visszaható hatály tilalma fakad, hanem az is, hogy valamely büntetőjogi tényállást nem lehet kiterjesztően értelmezni a vádlott terhére, például analógia alkalmazásával. A bűncselekménynek törvényben egyértelműen meghatározottnak kell lennie, amelyet a jogszabály szövegéből, akár jogász szakértő igénybevételével meg kell tudni érteni. Más szavakkal fogalmazva, a büntetőjognak hozzáférhetőnek és előreláthatónak kell lennie.

Természetesen, akármilyen egyértelmű is egy jogszabály, mindig szükség lehet értelmezésre. A 7. Cikk nem akadályozza az értelmezésen keresztüli jogfejlesztésnek. A Bíróság kifejtette továbbá, hogy nem feladata a hazai vagy a nemzetközi jog értelmezése, az a hazai bíróságokra tartozik, mindösszesen az értelmezés egyezménykonform voltát vizsgálja.⁷⁷

A fenti elveket a konkrét ügyre alkalmazva a Bíróság megállapította, hogy a panaszos elítélése kizárólag a Genfi Egyezmény 3. Cikkén alapult, melyet az 1954. évi 32. törvényerejű rendelettel kihirdettek Magyarországon, 1955-ben közzétették teljes szövegét is, katonai kiképzés oktatási anyagát képezte 1956 szeptemberétől,

⁷⁶ Lásd pl. *Streletz, Kessler and Krenz v. Németország* (nos 34044/96, 35532/97, 44801/98) 2001. március 22-én kelt nagykamrai ítélet.

⁷⁷ Korbely §§ 69-72.

összességében tehát „hozzáférhető” volt a kiképzőtiszt feladatát ellátó panaszos számára.⁷⁸

Az előreláthatóság követelményével kapcsolatban a Bíróság kifejtette, hogy a vizsgált cselekmény a hazai bíróságok szerint emberiség elleni bűncselekmény volt, amely nem évül el. A testület ezért két dolgot vizsgált: egyfelől azt, hogy Korbely cselekedete a nemzetközi jog alapján emberiség elleni bűncselekménynek minősült-e 1956-ban, és ha igen, a Genfi Egyezmény 3. Cikkében foglalt tényállási elemek maradéktalanul megvalósultak-e.

A testület arra az álláspontra jutott, hogy 1956-ban a nemzetközi jog szerint Korbely János cselekménye emberiség elleni bűncselekmények számíthatott, hiszen az egyik legalapvetőbb elkövetési formáról, emberölésről van szó.

A Bíróság azonban felrótta a hazai bíróságoknak, hogy nem vizsgálták a tényállás jogirodalomból kikövetkeztethető más elemeit, nevezetesen, hogy az ölési cselekmény állami gyakorlat része kell, hogy legyen, valamint azt sem, hogy az áldozat valóban „civil” volt-e. A testület mindenestre kiindulásként elfogadta azt, hogy minden civil függetlenül attól, hogy milyen intenzívek a harcok, vagy mennyire szervezettek az állami hatalommal szemben állók, élvezzi a Genfi Egyezmény védelmét.

Kaszás Tamás civil státuszával kapcsolatban azonban nem osztotta a Bíróság a hazai bíróságok álláspontját. Kaszás ugyanis egy fegyveres felkelő csoport vezetőjeként erőszakkal elfoglalt egy középületet, tehát aktívan részt vett a harcokban. Civilnek minősülhetett volna még akkor is, ha letette volna a fegyvert. A Bíróság azonban kétségeit fogalmazta meg ezzel kapcsolatban. Mint arra a testület rámutatott, a későbbi áldozat titokban tartotta, hogy fegyver van nála, és egyáltalán nem volt egyértelmű, hogy azt át akarja adni, hiszen a fegyver elővételét heves vita előzte meg. Márpedig a fegyverletételnek teljesen egyértelműnek kell lenni, mást elvárni irreális, hiszen a megadást elfogadó az életével fizethet tévedéséért.

Összességében tehát a panaszos nem számíthatott arra, hogy ha az adott szituációban tüzet vezényel, és maga is lő, az emberiség elleni bűncselekménynek minősülhet. Joggal hihette azt, hogy a vele szemben álló nem „civil”. Mindezek alapján a Bíróság megállapította az előreláthatóság hiánya miatt az Egyezmény 7.

⁷⁸ Korbely §§ 74-75.

Cikkének sérelmét.⁷⁹ (A Bíróság elismerte, hogy Korbely János elítélése nem csak Kaszás Tamás halála miatt történt, de a hazai bíróságok olyannyira erre az egy elemre összpontosítottak, hogy a strasbourgi eljárásban sem kellett további elemeket vizsgálni.)

A Bíróság az eljárás méltányos voltát sérelmező panaszt nem vizsgálta külön, arra az álláspontra helyezkedve, hogy a 7. Cikk sérelmének megállapítása miatt azzal nem kell külön foglalkozni.⁸⁰

Határozathoz hat bíró két különvéleményt csatolt. Az első különvélemény azért kritizálta a többségi álláspontot, mert az azt jegyző bírák szerint a Bíróság túlterjeszkedett hatáskörén akkor, amikor felülbírálta a hazai hatóságok megállapításait Kaszás Tamás szerepével kapcsolatban. Véleményük szerint az indokolás esetleges hiányosságait pedig inkább a 6. Cikk, semmint a 7. Cikk szempontjából kellett volna vizsgálni.⁸¹

Loucaides bíró különvéleménye is kritizálta többségi álláspontot azért, hogy felülvizsgálta a hazai bíróságok ténymegállapításait. A különvéleményt jegyző bíró szerint az adott körülmények között életszerűtlen volt, hogy Kaszás Tamás mást akart volna, mint letenni a fegyvert, hiszen egy állig felfegyverkezett alakulattal nézett farkasszemet. Arról nem is beszélve, hogy a lövöldözésben egyéb civilek is meghaltak, és az ő civil mivoltukhoz kétség sem férhetett.

A különvélemények azért is nagyon érdekesek, mert az ügynek meglepő utóélete volt Magyarországon. A panaszos felülvizsgálati eljárást kezdeményezett a strasbourgi döntésre hivatkozva. A Be. ugyanis lehetővé teszi a már lezárt büntetőügy újratárgyalását, ha a Bíróság megállapítja az eljárás egyezményesértő voltát.⁸² 2009. február 9-én a Legfelsőbb Bíróság, nyíltan dacolva a Bíróság Nagykamarájának ítéletével, ismételten bűnösnek mondta ki a panaszost emberiség elleni bűncselekmény elkövetésében. A kézirat lezárásakor a döntés szövege nem volt publikus, ezért arról véleményt formálni nem tudok. Könnyen elképzelhetőnek tartom, hogy a panaszos ismételten Strasbourghoz fog fordulni, a történetnek tehát lehet folytatása.

⁷⁹ Korbely § 95.

⁸⁰ Ugyancsak elutasította a Bíróság az eljárás elhúzóásával kapcsolatos panaszt arra hivatkozva, hogy az ügy rendkívüli bonyolultsága a majdnem nyolc éves időtartamot is indokoltta tette.

⁸¹ Lorenzen, Tulkens, Zagrebelsky, Fura-Sandström és Popović bírák különvéleménye.

⁸² Be. 416 § (1) g).

A másik nagy port felkavart eset a Tánczos-ügy volt.⁸³ A panaszos a „körmendi gyermekgyilkos” volt, aki a strasbourgi eljárás alatt szabadságvesztés büntetését töltötte. Az ügy háttere a következő.

1998 áprilisában Körmenden brutális kegyetlenséggel meggyilkoltak egy tíz éves kislányt, átvágták a torkát. A panaszost vádolták meg a bűncselekmény elkövetésével. A Vas Megyei Bíróság bűnösnek találta és 13 év szabadságvesztésre ítélte. A Megyei Bíróság az ítéletet a terhelt nyomozás során tett beismerő vallomásra, számos tanúvallomásra, szakértői véleményekre és okirati bizonyítékokra alapozta. Tánczos Gábor a tárgyaláson nem kívánt vallomást tenni, hanem fenntartotta nyomozás során tett vallomását.

A másodfokú bíróságként eljáró Legfelsőbb Bíróság elutasította a védelem azon indítványát, hogy bizonyos, a nyomozás során készített videofelvételeket megtekintsenek, valamint nem vetették alá hazugságvizsgálatnak a panaszost. Az LB nem adott helyt annak a kérelemnek sem, hogy nevezzenek ki még egy fizikus szakértőt. A bíróság nem hallgatta meg a panaszos vallomását sem, arra hivatkozva, hogy az első fokú eljárásban vallomást tehetett volna, de ezzel a joggal nem élt. Tánczos Gábor ugyanakkor felszólalhatott az utolsó szó jogán.

A védelem bizonyítási indítványainak elutasítása kapcsán a Legfelsőbb Bíróság leszögezte: az elsőfokú eljárás során a panaszos vallomását felolvasták, és ő nem kívánt vallomást tenni. A megyei bíróság előtt zajló bizonyítási eljárás során számos bizonyítékot, így videofelvételeket is megtekintettek, az összes releváns tanút meghallgatták, a panaszos által készített magánszakértői véleményt csatolták az ügy irataihoz. Minthogy a megyei bíróság eljárását és határozatát jogszerűnek ítélte, a Legfelsőbb Bíróság fenntartotta az első fokú ítéletet.

A panaszos ezután Strasbourghoz fordult a 6. Cikk – a fair eljárás követelményének – megsértését állítva.

A Bíróság nyilvánvalóan meglapozatlannak nyilvánította a panaszt.⁸⁴ A testület kifejtette, hogy az eljárás méltánytalan voltát sérelmező panaszok esetében az eljárás egészét kell vizsgálni. Másképpen kifejezve, elképzelhető, hogy a büntetőeljárás egyes elemei hagynak kívánnivalót maguk után, de ha az eljárás összességében megfelel a strasbourgi követelményeknek, az érintett állam elkerülheti

⁸³ Tánczos v. Hungary (no. 30332/02), 2005. április 26-án kelt elfogadhatósági határozat. (A továbbiakban: Tánczos)

⁸⁴ Mint arra fentebb már utaltam, ez a formai okból történő elutasítás valójában az ügy érdeméről hozott döntés.

az egyezményesértés megállapítását.⁸⁵ A Bíróság a Megyei Bíróság eljárását vizsgálva kijelentette, hogy egyértelműen kontradiktórus eljárásról volt szó, melynek során a panaszos azonos jogokat élvezett a váddal. A testület felhívta figyelmet arra, hogy a panaszos nem kívánt vallomást tenni az eljárás ezen szakaszában, ezért a nyomozás során tett vallomását olvasták fel, melyhez védője kommentárokat fűzött.

A konkrét ügyben különös jelentősége volt a Legfelsőbb Bíróság szerepének is. A strasbourgi esetjog szerint ugyanis, ha a másodfokú bíróság teljes körűen felülvizsgálja az első fokú eljárást, a vádlott meghallgatásától főszabályként nem tekinthet el. A konkrét ügyben azonban az LB nem végzett teljes körű felülvizsgálatot, mindösszesen a jogkérdésekre koncentrált, a szűk körű bizonyítás felvétel ezen nem változtat. A vádlott meghallgatásától tehát eltekinthetett. A Bíróság felhívta figyelmet arra, hogy a védő megkapta a jegyzőkönyvet az összes videofelvételről, azok újbóli megtekintése sem volt szükséges. Az pedig, hogy egy újabb szakértőt nem vontak be az eljárásba, szintén nem egyezményesértő, ugyanis elsősorban a hazai hatóságok feladata eldönteni, hogy milyen bizonyítékokat ítélnék relevánsnak. Nem kell feltétlenül helyt adni a védelem összes bizonyítási indítványának, ha az valójában nem segíti elő az ügy jobb megértését.⁸⁶ Ráadásul az érintett (magán) szakértő véleménye – okirati bizonyítékként – az akta részét képezte.

A Bíróság arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy a védelmi jogok, közte a hallgatáshoz való jog, nem sérült.

Az Egyezmény 6. Cikkének sérelmét állította a panaszos a Dányádi-ügyben.⁸⁷ A kérelmező megkéselt valakit, a vád ellene súlyos testi sértés volt. Ügyvédje csak a nyomozás lezárulta után fért hozzá a nyomozás irataihoz, valamint az ügy koronatanújához csak a bírósági tárgyaláson intézhetett kérdéseket. A hazai bíróságok megállapították a panaszos bűnösségét, de enyhe büntetést szabtak ki rá az időmúlásra tekintettel. A jogerős döntést a Legfelsőbb Bíróság meglehetősen sommás indokolással helyben hagyta. A Bíróság elutasította az eljárás méltánytalan voltát állító kérelmet. A strasbourgi esetjog ugyanis kimondja, hogy a Bíróság nem vizsgálja felül a hazai hatóságok esetleges tévedéseit. Más szavakkal mondva, „helyes” határozathoz való jogot az Egyezmény nem tartalmaz.

⁸⁵ Ennek tipikus példája, hogy az elsőfokú bíróságok hibáit a felülvizsgálati eljárás során korigálják.

⁸⁶ A strasbourgi joggyakorlat mögött az a megfontolás állhat, hogy az összes vádlotti bizonyítási indítvány elfogadása könnyen joggal való visszaéléshez vezethet.

⁸⁷ Dányádi v. Magyarország (no. 10656/03), 2006. július 6-án kelt elfogadhatósági határozat.

Az Egyezmény nem állapít semmilyen szabályt arra nézve sem, hogy milyen bizonyítékokat kell figyelembe venni. A testület összességében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a dokumentumok késedelmes áttanulmányozása, valamint a tanú tárgyaláson való kikérdezése nem okozott egyezményellenes hátrányt a panaszosnak. Nem vélte problémásnak a Bíróság azt sem, hogy az LB rövid indokolással hagyta helyben a jogerős ítéletet, hiszen az indokolási kötelezettség nem jelenti azt, hogy minden apró részletre ki kell térnie a hazai hatóságoknak. Összességében az eljárás egésze megfelelt a 6. Cikknek.

A büntetőeljárás méltánytalansága felmerült a Földes-ügyben⁸⁸ is. A panaszos házaspárt 1993 novemberében csődbüntett elkövetésével gyanúsították meg és decemberben elidegenítési tilalmat rendeltek el a házukra és a kocsijukra. 1994 januárjában bevonták az útlevelüket, amit az eljárás végéig – 2006 júniusa – nem kaptak vissza.

A büntetőeljárás a panaszosok bűnösségének megállapításával végződött, de tekintettel az eltelt hosszú időre, az eljáró bíróságok egy relatíve enyhének mondható pénzbüntetés kiszabására szorítkoztak. A bírósági eljárás során a panaszosok sérelmezték, hogy nem kaptak teljes fénymásolatot a több ezer oldal kiegészítő aktáról, valamint azt is, hogy az ügyben kirendelt szakértőkhöz élőben nem intézhettek kérdést. A végső határozatot hozó bíróság a panaszosok felvetéseivel kapcsolatban rámutatott: nem okozott semmilyen hátrányt az, hogy csak a panaszosok által megjelölt részeket fénymásolták az aktából. A bíróság álláspontja szerint a teljes lemásolás túlzott anyagi terhet jelentett volna, másfelől a panaszosok az egész aktát tetszésük szerint tanulmányozhatták. A szakértőkkel kapcsolatban pedig arra hívta fel a figyelmet a bíróság, hogy bár igaz, hogy a tárgyaláson nem voltak jelen, de véleményük részleteiben ismertetésre került és panaszosok – jóllehet a bíróság felszólította őket – írásban semmilyen kommentárt nem fűztek a terjedelmes szakvéleményekhez.⁸⁹

A Bíróság elutasította az eljárás méltánytalan voltát állító indítványokat. A testület a fénymásolás tekintetében elfogadta a hazai bíróság érvelését, és nem tartotta azt sem problematikusnak, hogy csak írásban lehetett kritizálni a szakértői

⁸⁸ Földes és Földesné Hajlik v. Magyarország (no. 41463/02), 2006. október 31-én kelt ítélet. (A továbbiakban: Földes.)

⁸⁹ Földes §§ 5-19.

véleményeket. Ezek az elemek összességében ugyanis nem befolyásolták az eljárás méltányos voltát.⁹⁰

Ugyancsak nem tartotta megalapozottnak a Bíróság a panaszosok tulajdonjogi panaszát.⁹¹ A testület rámutatott, hogy az elidegenítési tilalom a büntetőügy kapcsán felmerülő polgári jogi igények biztosítására szolgált, ami szükséges korlátozásnak minősül a közérdek szempontjából. Igaz ugyan, hogy a konkrét esetben a korlátozás rendkívül hosszú ideig, majdnem 12 évig tartott, de figyelembe kell venni, hogy az eljárás annak elhúzódása miatt rendkívül enyhe pénzbüntetéssel végződött. Az enyhe szankció az elszenvedett tulajdonjogi sérelem orvoslását is jelenti.⁹²

A Bíróság megállapította viszont az Egyezmény 2. Kiegészítő Jegyzőkönyve 4. szakaszában foglalt, a szabad mozgáshoz való jog sérelmét. A testület kifejtette, hogy a mozgásszabadságba beletartozik az ország elhagyásának joga is. A jogkorlátozásnak arányosnak kell lennie a törvényes céllal, a konkrét esetben annak biztosításával, hogy a panaszosok a büntetőeljárás rendelkezésére álljanak. Különösen méltánytalan volt, hogy a panaszosok majdnem 10 évig, Magyarország uniós csatlakozásáig nem utazhattak külföldre, ráadásul az őket sújtó intézkedést nem vizsgálták rendszeresen felül, amely így egy blanketta-szerű egyezményellenes korlátozássá vált.⁹³

Hasonló okok miatt állapította meg a Bíróság az Egyezmény megsértését a Bessenyei-ügyben. A panaszos útlevele bevonása miatt két évig nem utazhatott, azt csak jogszabály-változás miatt kapta vissza. Az őt sújtó intézkedés szükségességét nem vizsgálták felül rendszeresen a hatóságok, ami egyezményesértő.⁹⁴

Nem állapította meg a mozgásszabadság sérelmét viszont a Bíróság a Csorba-ügyben, ahol panaszos ideiglenes útlevelet kapott, és egy év elteltével korlátozásmentesen utazhatott. Ez a joghátrány ugyanis már arányosnak minősült az elérni kívánt büntetőeljárás célhoz képest.⁹⁵

⁹⁰ Földes §§ 28-29.

⁹¹ A tulajdonhoz való jogot az Egyezmény 1. Kiegészítő Jegyzőkönyve 1. szakasza tartalmazza.

⁹² Földes § 26.

⁹³ Földes §§ 32-36.

⁹⁴ Bessenyei v. Magyarország (no. 37509/06) 2008. október 21-én kelt ítélet, § 23.

⁹⁵ Csorba v. Magyarország (no. 9295/04) 2007. május 31-én kelt elfogadhatósági határozat.

A fair eljárás követelménye polgári ügyekben

Polgári ügyekben az eljárás méltánytalan voltát panaszoló sikeres kérelem nem érkezett Magyarország ellen a vizsgált időszakban. Valójában a 6. Cikk sérelmének gyanúja komolyan csak egy esetben, a Csősz-ügyben⁹⁶ merült fel. A panasz tárgya egy orvosi műhiba-per volt, melyet a kérelmezők indítottak elhunyt édesanyjuk állítólagos félrekezelése miatt.

A magyar eljárás végül annak megállapításával zárult, hogy az érintett orvosok nem sértették meg a vonatkozó szakmai szabályokat, ezért polgári jogi felelősségük sem áll meg. Az ügyben okirati bizonyítékok és tanúvallomások beszerzése mellett orvosszakértőt is igénybe vettek az eljáró bíróságok, és feltett szakkérdésekben a döntő szót az Egészségügyi Tudományos Tanács Igazságügyi Bizottsága (ETT IB) mondta ki. Ez az egészségügyi miniszter mellé rendelt tanácsadó szerv túlnyomórészt orvosokból áll.⁹⁷

A panaszosok kérelmének lényege az volt, hogy az eljáró bíróságok döntésüket kizárólagosan az ETT IB véleményére hivatkozva mondták ki, amely orvosokból álló és ezért lényegileg elfogult szerv, melynek eljárása ráadásul egyáltalán nem felelt meg az Egyezmény 6. Cikk követelményeinek.

A Bíróság elutasította a panaszt. A testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy komplex orvosi kérdések nem ítélnél meg a testület véleménye nélkül. Nem problematikus az sem, hogy ez a szerv jóformán kizárólag orvosokból áll, hiszen ez jellegéből adódik, és az ügyben semmi nem utalt a testület elfogultságára. A Bíróság rámutatott továbbá arra is, hogy az ETT IB nem bíróság, ezért rá értelemszerűen nem vonatkoznak a 6. Cikkben előírtak, hanem csak a szakvéleményt felhasználó bíróságokra. Végezetül azt is figyelembe kellett venni, hogy a magyar eljárásban egyéb bizonyítékokat is felhasználtak. Az Egyezmény 6. Cikke nem sérült tehát.⁹⁸

Érdemes röviden szót ejteni az úgynevezett „negyedfokú jogorvoslat” elvéről. Az elv lényege, hogy a Bíróság szubszidiárius jellegű jogvédelmet nyújt, és nem veszi át a hazai hatóságok szerepét, nem funkcionál egyfajta „negyedfokú” jogorvoslati fórumként. A hazai jogalkalmazók által elkövetett jogalkalmazási hibák és tévedések

⁹⁶ Csősz v. Magyarország (no. 34418/04), 2008. január 29-én kelt ítélet. (A továbbiakban: Csősz.)

⁹⁷ Lásd az Egészségügyi Tudományos Tanácsról szóló 34/2003. (VI. 7.) ESzCsM rendelet 3 § (2) bekezdését.

⁹⁸ Csősz §§ 34-36.

önmagukban nem szolgálnak alapul egyezményesértés megállapítására. A fair eljárás követelménye nem ad semmilyen szabályt arra, hogy mely bizonyítékok elfogadhatóak vagy azokat hogyan kell értékelni a magyar eljárás során, ebben a kérdésben a hazai hatóságok döntenek a magyar jogszabályok alapján. Amennyiben nincs jele az eljárás elfogultságának vagy az egyéb okból nem méltánytalan, az ilyen típusú panaszokat a Bíróság elutasítja, mint azt tette számos esetben Magyarország tekintetében is.⁹⁹

Az eljárás elhúzóásával kapcsolatos ügyek

A sikeres magyar panaszok döntő többsége továbbra is az eljárás elhúzóásával kapcsolatos kérelmek közül kerül ki. Rendkívül sajnálatos, hogy bár a Bíróság számos esetben rámutatott a problémára, érdemi lépés nem történt orvoslására. Vizsgáljuk meg, milyen újdonságokkal gazdagodott ezen a téren a strasbourgi esetjog!

A legfontosabb döntés a Kovács-ügy volt, amelyben a Bíróság nem csak azt állapította meg, hogy a több mint 11 évig tartó eljárás egyezményellenesen hosszú volt, hanem azt is, hogy a hazai jogrendszer nem tartalmaz érdemi jogorvoslatot – legalábbis polgári ügyekben – az eljárás elhúzóásával kapcsolatos panaszokra.¹⁰⁰ A Bíróság tehát megállapította – Magyarországgal tekintetében első ízben – az Egyezmény 13. Cikkének sérelmét is, mely a hazai hatékony jogorvoslathoz való jogot garantálja. Másképpen mondva, azt a kötelezettséget rója az államokra, hogy az egyezményes jogok tekintetében ténylegesen működő jogorvoslati rendszert tartsanak fenn.

A döntés súlyos kritika, ugyanis rendszerhibát feltételez, nem egyszeri elszigetelt esetet. A Bíróság megállapításával nehéz vitatkozni. Igaz ugyan, hogy a Pp.-be 2006. április 1-én bekerült az eljárás elhúzóásával kapcsolatos kifogás jogintézménye,¹⁰¹ de eddig strasbourgi tesztelésre – talán az eltelt idő rövideje miatt is – nem került sor. A jogintézmény hatékonyságát illetően kételyeim vannak, az ugyanis egy belső, „adminisztratív” lépcső beépítésével kívánja az eljárást gyorsítani. Álláspontom szerint az eljárások elhúzóását – noha természetesen vitathatatlan, hogy

⁹⁹ Lásd pl. Kálnási v. Magyarország (no. 4417/02), 2005. szeptember 27-én kelt ítélet, §§ 26-27., Jávor és mások v. Magyarország (no. 11440/02), 2005. augusztus 24-én kelt elfogadhatósági határozat.

¹⁰⁰ Kovács v. Magyarország (no. 23435/03), 2007. október 23-án kelt ítélet.

¹⁰¹ Pp. 114/A-114/B §§.

pontos eljárási szabályokra szükség van – nem elsősorban jogszabályalkotással, hanem a jogalkalmazás logisztikai feltételeinek javításával lehet elérni.

A témában újdonságként merült fel egy, a végrehajtási eljárás hosszát panaszoló kérelem. A Balázs-ügyben¹⁰² a végrehajtás a strasbourgi döntés meghozatalakor már több mint nyolc éve folyt, de az első három év kivételével – lévén, hogy az adósnak nem volt végrehajtás alá vonható vagyontárgya – érdemi végrehajtási cselekmény nem történt. A Bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy az eljárás a hitelező panaszos érdekében van folyamatban. Abban a pillanatban ugyanis, hogy az adósnak előkerül valamilyen végrehajtás alá vonható vagyontárgya, abból a hitelező kielégítést fog nyerni. A panaszos tehát nem hivatkozhatott az eljárás elhúzódására, mert az valójában az ő érdekét szolgálta.

A névviseléshez való jog

Magyarországgal kapcsolatban adódott egy, a Bíróság gyakorlatában ritkának mondható ügy, a névviseléshez való jog. A Daróczy-ügy panaszosa 1950-ben férjhez ment Daróczy Tibor Ipolyhoz. Az akkori szokásoknak megfelelően felvette a férje nevét, aki házassági iratot Daróczy Tiborként írta alá, valószínűsíthetően azért, mert a második keresztnévét a gyakorlatban sohasem használta. A panaszos férjzett nevét tehát Daróczy Tiborné-ként iktatták, szintén a korabeli szokásoknak megfelelően. Ez a bejegyzés azonban nem felelt meg a hatályos jogszabályoknak, ugyanis a férj teljes nevét fel kellett volna venni. A hibát azonban senki nem észlelte.

A panaszos a bejegyzett néven 1954-ben személyi igazolványt kapott, amit 1974-ben minden további nélkül megújítottak. A panaszos tb-kártyával, adóazonosítóval is rendelkezett ezen a néven. 1984-ben bevezették az elektronikus Állami Népeségnyilvántartást, ebbe a vizont már a „helyes” nevén, azaz Daróczy Tibor Ipolyné-ként került. Erről a bejegyzésről semmilyen értesítést nem kapott, sőt még 1994-ben is a „rég”i” nevén vették fel a választói névjegyzékbe.

A panaszos férje 1996-ban elhunyt. 2004-ben a kérelmező új személyit kapott, amiben viszont már a jogszabályoknak megfelelő neve szerepelt. A dolog abszurditását mutatja, hogy a hatóságnak igazolást kellett kiállítania arról, hogy azonos „rég”i” önmagával, abból a célból, hogy hozzáférhessen a bankszámlájához. A

¹⁰² Balázs v. Magyarország (no. 63673/00), 2005. január 25-én kelt elfogadhatósági határozat.

panaszos névváltoztatási kérelmét – amely arra irányult, hogy visszakaphassa az ötven éven keresztül használt nevét – a hatóságok elutasították, ugyanis a férjzett nevet a feleség egyedül nem változtathatja meg, és a panaszos férje pedig már elhunyt. A panaszos ilyen előzmények után fordult Strasbourghoz, az Egyezmény 8. cikkében foglalt magánéletnek tiszteletben tartásához való jogának sérelmét állítva.¹⁰³

A Bíróság az ügy érdemét elemezve kimondta, hogy a névnek alapvető szerepe van a személyek önmeghatározásában. A névváltoztatás tilalmához alapos ok kell, például az állami nyilvántartások pontosságának biztosítása. Az államok ezen a téren széles mérlegelési jogosítvánnyal rendelkeznek. A testület rámutatott, hogy a panaszos névváltoztatási kérelme semmilyen módon nem veszélyeztette a magyar hivatalos nyilvántartások, adatbázisok biztonságát, hiszen több mint ötven éven keresztül a „hibás” nevét használta összes hivatalos és magánügyében, és ebből semmi gond nem származott. A névváltoztatási tilalmat mások jogainak védelme sem indokolhatja, hiszen az időközben elhunyt férj is a rövidebb verziót használta egész életében. A korlátozásnak tehát összességében nem volt elfogadható indoka, a Bíróság megállapította az Egyezmény 8. Cikkének sérelmét. A strasbourgi döntés végrehajtása érdekes feladat elé állítja Magyarországot, hiszen – mint arról fentebb már részletesen volt szó – a sérelem a jogszabályi háttérből fakad. Jogszabály-módosítás nélkül tehát nem oldható meg a helyzet.¹⁰⁴

A szólás szabadsága

A Bíróság Magyarországgal kapcsolatos esetjoga az elmúlt négy évben egy új témával, szólásszabadsággal¹⁰⁵ kapcsolatos döntésekkel gazdagodott. Az első eset a Keller v. Magyarország ügy volt.

A kérdéses időszakban a kérelmező ellenzéki országgyűlési képviselő volt. 2000 decemberében, az azonnali kérdések és válaszok órájában a Parlamentben kérdést intézett a miniszterelnökhöz, azt firtatva, hogy van-e kapcsolat az agrárminiszter¹⁰⁶ és külföldi szélsőjobboldali csoportok között. A miniszterelnök tagadta, hogy tudna ilyen kapcsolatról. Keller László viszontválaszában úgy reagált,

¹⁰³ Daróczy §§ 7-14.

¹⁰⁴ A Bírósághoz időközben érkeztek azonos problémát érintő panaszok, Magyarországnak tehát elemi érdeke a mielőbbi jogszabály-változtatás, ha el akarja kerülni a további vesztes strasbourgi ügyeket

¹⁰⁵ Egyezmény 10. Cikk.

¹⁰⁶ Az ügy szempontjából nem releváns, de érdekes momentum, hogy ezt a posztot akkoriban Torgyán József töltötte be.

hogy ez azért lehet, mert a titkosszolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszter – abban az időben Demeter Ervin – apja tagja a hungarista mozgalomnak.¹⁰⁷ A panaszos később a Magyar Hírlapnak illetve a Tények című tv-műsornak megerősítette, hogy a tárca nélküli miniszter apjára utalt.

Demeter Ervin polgári pert indított Keller László ellen személyhez fűződő jogai megsértése miatt. Álláspontja szerint az ellenzéki képviselő azt állította róla, hogy visszaélt hivatali hatalmával, és ez negatívan befolyásolta közszereplői megítélését.

Az első fokon eljáró Budaörsi Városi Bíróság a következőket állapította meg. Demeter Ervin ismert közszereplő, akinek jóhírnevét a vizsgált állítások súlyosan befolyásolhatták. A bíróság szerint Keller László tényállítást tett, melynek igaz voltát bizonyítania kellett volna, aminek nem tett eleget, arra a jogi álláspontra helyezkedve, hogy ő valójában véleményt mondott, ami nem bizonyítható. A bíróság konklúziója az volt, hogy Keller László megsértette a miniszter jóhírnevét, és ezért 700 ezer forint kártérítés megfizetésére, valamint helyreigazítás közlésére kötelezte.

A panaszos fellebbezett. A másodfokon eljáró Pest Megyei Bíróság fenntartotta az elsőfokú ítéletet. Indokolásában kifejtette, hogy az alperes a Parlamentben elhangzott kijelentéseiért felelős elsősorban, melyet a médiában később tovább magyarázott. Politikusként és képviselőként nem zárhatja ki a felelősséget a sajtóorgánumokban megjelentek miatt sem, hiszen tudnia kellett, hogy ezek a tudósítások, interjúk nyilvánosságot kapnak. A másodfokú bíróság is tényállításként értékelte Keller László szavait. A bíróság leszögezte, hogy az Alkotmány alapján a közszereplőnek többet kell tűrniük, de az alperes állításaival átlépte ezt a megemelt küszöböt is, mert a véleménynyilvánítás szabadsága nem eredményezheti mások személyiségi jogainak sérelmét. Keller László ráadásul nem bizonyította állításainak való voltát, ezért az első fokú döntés érdemben helyes volt. A Megyei Bíróság ugyanakkor mellőzte a helyesbítés közzétételére való kötelezést. A panaszos mindezek után Strasbourghoz fordult, azt állítva, hogy a hazai bíróságok döntései megsértették a szabad véleménynyilvánításhoz való jogát.

A Bíróság nyilvánvalóan megalapozatlannak minősítette a panaszt. A testület először összefoglalta a 10. Cikk-kel kapcsolatos vonatkozó esetjogát. Ennek

¹⁰⁷ „Nem tudom azt kizárni, hogy azért, mert nem indult vizsgálat még abban a kapcsolati rendszerben, amire én utaltam, esetleg közrejátszik az, hogy éppen az Ön miniszterének, felelős miniszterének az édesapja annak a hungarista mozgalomnak a tagja, amelyre én utaltam.”

értelmében a szólásszabadság korlátozása egyezménykonform, ha jogszabályban meghatározott módon kerül rá sor, az Egyezmény 10 Cikk 2. bekezdésében meghatározott valamely okból (törvényes cél) és a korlátozás szükséges egy demokratikus társadalomban. A teszt utolsó részének két további eleme van: kényszerítő társadalmi szükséglet megléte és az elérni kívánt céllal arányos eszköz alkalmazása esetén minősül a jogkorlátozás „szükségesnek”.¹⁰⁸

A Bíróság utalt továbbá arra, hogy az államok bizonyos mérlegelési szabadsággal rendelkeznek a sürgető társadalmi szükséglet meglétének megítélésénél. A Bíróság nem veszi át a hazai hatóságok szerepét, ugyanakkor nem csak azt vizsgálja, hogy hatásköreiket megfontoltan és jóhiszeműen gyakorolták-e. A testület az ügy egészét annak kontextusában vizsgálja, azon belül is elsősorban azt, hogy a hatóságok megfelelő és elégséges érvet adtak-e a jogkorlátozásra, és ezek az érvek a 10. Cikk által felállított követelményeknek megfeleltek-e.

A teszt első két eleme nem okozott különösebben nagy gondot: nem volt vitatott, hogy a jogkorlátozás a Ptk.-n alapult, illetőleg hogy célja „mások jogainak”, azaz Demeter Ervin jóhírnevének védelme volt. Ezután abban a kérdésben kellett állást foglalni, hogy Keller László megnyilvánulása tényállítás vagy vélemény volt. Az előbbi ugyanis bizonyítható, míg a második nem, bár a véleménynek is kell lennie ténybeli alapjának. A Bíróság hangsúlyozta: a minősítés elsősorban a hazai hatóságok feladata. A Bíróság elfogadta a hazai hatóságok klasszifikációját, mely szerint a panaszos tényt állított, azt mondta: a miniszter azért nem vizsgált ki egy ügyet, mert az apja szélsőjobboldali mozgalmakhoz kötődik.

A Bíróság egyetértett a magyar bíróságokkal abban, hogy a panaszos rendkívül súlyos dolgokat állított Demeter Ervinről, ami alááshatta politikai szavahihetőségét és reputációját a választók szemében. Igaz ugyan, hogy a politikai vita szabadsága a demokratikus társadalmak alapvető jellemzője, és a politikusoknak sokkal több és élesebb kritikát kell elviselniük, mint egy átlagembernek. A politikai vita különösen védett a Parlament falain belül, azonban a konkrét ügyben a panaszos több alkalommal megismételte, illetve pontosította állításait a médiában is, ahol a parlamenti vita kiemelt védettsége már nem érvényesül.

A Bíróság álláspontja szerint Keller László ténybeli alapokat nélkülöző – hiszen nem volt hajlandó bizonyítani állításait a magyar bíróságok előtt – kemény

¹⁰⁸ A szükségességi teszt nagyon hasonló a későbbiekben elemzendő 11. Cikk-ben is, azért azon a helyen a teszt elemeit nem ismertetem újra.

támadást intézett politikai ellenfele ellen. A miniszter jóhírnevét fenyegető veszély tehát olyan nagy volt, ami kényszerítő társadalmi szükségletnek minősíthető. A testület értékelte a panaszost sújtó szankció súlyosságát. Ebben a körben azt kell figyelembe venni, hogy Keller László ellen nem büntető-, hanem csak polgári eljárás indult és a fizetendő kártérítés összege mindösszesen kéthavi fizetésének feleltethető meg.¹⁰⁹ Összességében tehát a beavatkozás szükségesnek és arányosnak volt tekinthető.

A Bíróság megállapította viszont a 10. Cikk sérelmét két másik ügyben. Vizsgáljuk meg először a formai okból már elemzett Vajnai-ügyet, amely a vörös csillag viselésének büntetőjogi tilalmazásával volt kapcsolatos. A Bíróság az ügy érdemének tárgyalását ebben az esetben is a vonatkozó esetjog ismertetésével kezdte¹¹⁰, amely nagyban hasonlít a Keller-ügyben már elemzettekhez. Néhány helyen azonban eltérés mutatkozik, amelyre érdemes egy-két szót szólni. A Bíróság megismételte azt a tételét, hogy a politikai vita szabadsága a demokratikus társadalom egyik alapja és egyben a személyes fejlődés és kiteljesedés feltétele is. Emiatt adott esetben sokkoló, zavaró megnyilvánulásokat is túrni kell.

Az államok mérlegelési jogköre kapcsán, a kényszerítő társadalmi szükséglettel kapcsolatban pedig újfajta szóhasználattal élt a testület: a jogkorlátozás okának egyértelműnek, kényszerítőnek és speciálisnak kell lennie.¹¹¹ A módosítás első látásra csekélységnek tűnhet, de ha a teszt változása az esetjog integráns részévé válik, az államok sokkal kisebb körben lesznek képesek kimutatni a sürgető társadalmi szükséglet meglétét.¹¹² A Bíróság hozzáfűzte mindehhez, hogy a többjelentésű szimbólumok használatának korlátozásával különösen vigyázni kell.¹¹³

A Bíróság felhívta a figyelmet arra, hogy Magyarország ma már stabil demokráciának tekinthető. Ellentétben a Rekvényi-üggyel,¹¹⁴ ahol a kommunista diktatúrából demokráciába való „átmeneti periódus” idején nagyobb mérvű jogkorlátozást tartott megengedhetőnek a Bíróság, immáron nem lehet jogot korlátozni a „demokrácia védelmére” hivatkozva. A Rekvényi-ügytől való további konkrét

¹⁰⁹ A későbbiekben ismertetendő Csánics-ügyben a Bíróság némileg eltérő álláspontot foglalt el a szankció súlyosságának és relevanciájának kérdésében.

¹¹⁰ Vajnai §§ 27-33.

¹¹¹ Vajnai § 51.

¹¹² A Bíróság valójában átvette – kicsit módosított szóhasználattal – az amerikai Legfelsőbb Bíróság 'clear and present danger' tesztjét.

¹¹³ A jogszabályban előírttság, illetőleg a törvényes cél megléte a Keller-ügyhöz hasonlóan itt sem volt vitatott, ezért a döntés ezt a részét nem elemzem.

¹¹⁴ Rekvényi v. Magyarország (no. 25390/94), 1999. május 20-án kelt nagykamarai ítélet.

eltérés volt, hogy a panaszos nem viselt közhivatalt sem, és semmi sem sugalmazta azt, hogy a bejegyzett politikai párt vezetőjeként politizáló panaszos bármilyen módon veszélyeztetné a demokratikus berendezkedést.¹¹⁵

A testület ezután kifejtette, hogy a vörös csillag többjelentésű szimbólum. Igaz ugyan, hogy a kommunista rémtettek ellehetetlenítették, de nem tagadható, hogy a nemzetközi munkásmozgalmat, az igazságosabb társadalomért való küzdelmet és legálisan működő pártokat is jelképez. Az általános büntetőjogi tilalom tehát túl tág kört ölel fel.

A vörös csillag puszta viselése tiltott, pedig az önmagában nem minősíthető társadalmi berendezkedésre veszélyes propagandának. Igaz, hogy sok embert sért, ha valakin vörös csillagot lát, de a tömegízlés nem lehet a véleményszabadság korlátozásának mértéke.¹¹⁶ Elvont, elméleti veszély a közrendre nézve nem szolgálhat a korlátozás alapjául. A korlátozás tehát nem minősült szükségesnek és arányosnak, és a Bíróság megállapította az Egyezmény 10. Cikkének sérelmét. Az ügynek pozitív és negatív utóélete is van: a média híradásai szerint¹¹⁷ a panaszost a Bíróság döntése után ismét büntetőeljárás alá vonták a vörös csillag viselése miatt. Ugyanakkor a konkrét ügyben a Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati tanácsa a strasbourgi döntésre hivatkozva felmentette a panaszost.¹¹⁸

A Csánics-ügyben a panaszos egy őrzésvédelmi területen működő szakszervezet vezetője volt. Az eset előzményeihez tartozik, hogy a panaszost 1999-ben elbocsátották G. vállalatától, mely intézkedés jogellenességét a hazai bíróságok jogerősen megállapították. G. vállalat ezek után nem engedte be telephelyeire, hivatalos szakszervezeti ügyekben sem. 1999 márciusában a panaszos rágalmazásért magánindítvánnyal élt G. vállalat vezetője, S.K. ellen, az ugyanis azt állította róla, hogy „szárnyai alá veszi a vállalatnál lévő bűnözőket”. A büntetőeljárásban megállapították, hogy S.K. elkövette a terhére rótt cselekményt, és 150 ezer forintos pénzbírságot szabtak ki rá.

2002 júniusában a panaszos vezette szakszervezet tiltakozott D. vállalat G. vállalatnak történő eladása ellen. A szakszervezet tüntetést tartott a Palament előtt, és a panaszos nyilatkozott a sajtónak az ügyről. A Színes Mai Lap-ban cikk jelent meg, amelyben idézték a nyilatkozatát. A panaszos következőket mondta:

¹¹⁵ Vajnai §§ 48-49.

¹¹⁶ Vajnai §§ 53-57.

¹¹⁷ Lásd pl. <http://index.hu/belfold/csillag2580/>

¹¹⁸ Lásd: http://index.hu/belfold/hirek/2009/03/10/felmentettek_vajnai_attilat_a_voroscsillag-perben/

„A másik ok, amiért tüntetést szerveztünk, hogy 2500 munkavállaló ne veszítse el megélhetését és hogy egy olyan vállalat (G. vállalat) amely lábbal tiporja az alkotmányos és munkajogokat, ne lehessen D. vállalat jogutódja. (...) a (G. vállalat) embertelen bánásmódja miatt a munkavállalóknak nem volt maradásuk egy olyan helyen, ahol lebűnözötték őket. Több mint ötven esetben indítottunk bírósági eljárást emiatt.”

S. K. polgári pert indított a panaszos ellen jóhírve megsértése miatt. Az első fokon eljáró Budaörsi Városi Bíróság megállapította, hogy S. K. azonosítható a cikkből. Csánics Sándor állításaival megsértette a felperes jóhírnevét, és ezért őt helyreigazítás közzétételére és perköltség megfizetésére kötelezte. Az elsőfokú bíróság álláspontja szerint a panaszos tényállítást tett. A bíróság nem vitatta annak igazságát, hogy számos polgári- és munkajogi per volt folyamatban G. vállalat ellen, ugyanakkor ez a tény nem indokolhatta a panaszos mindenképpen túlzó és sértő állításait. Éppen ezért a Városi Bíróság nem adott helyt a panaszos azon kérelmének, hogy az említett bírósági eljárások iratait szerezzék be vagy tanúkat hallgassanak meg.¹¹⁹

A Pest Megyei Bíróság fenntartotta az elsőfokú határozatot. A másodfokú bíróság értékítéleten alapuló tényállításként minősítette a panaszos szavait. A másodfokú bíróság szerint a kérelmező teljesen jogellenes – „támadó, sértő, durva” – módon fejtette ki álláspontját.¹²⁰ Mások jogainak védelme indokolhatja a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozását még közérdeklődésre számot tartó ügyekben is, bár a Megyei Bíróság szerint a szóban forgó ügy nem is ilyen volt, még ha D. vállalat sok alkalmazottját érintette is. A panaszos felülvizsgálati kérelemmel fordult a Legfelsőbb Bírósághoz.

A Legfelsőbb Bíróság egyesbírája elutasította a kérelmét arra hivatkozva, hogy a panaszos nyilatkozata sértő volt annak véleménytartalmára tekintet nélkül. Az LB kifejtette, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága nem korlátlan jog, az nem sértheti mások személyiségi jogait.¹²¹ A panaszos mindezek után Strasbourghoz fordult a 10. Cikk sérelmét állítva.

A Bíróság röviden összefoglalta a 10. Cikkkel kapcsolatos esetjogát. A teszt első elemeinek megléte – beavatkozás a panaszos jogaiba, jogalap, törvényes cél – nem volt vitatott, így a testület a szükségesség-arányosság problémájára

¹¹⁹ Csánics §§ 15-16.

¹²⁰ Csánics § 17.

¹²¹ Csánics § 20.

összpontosított. A Bíróság szerint a panaszos két összefüggő dolgot állított: Egyfelől azt, hogy G vállalat lábbal tiporja a munkavállalók jogait (ami vélemény), másfelől hogy S.K. lebűnözőzte őket (ami tényállítás). A Bíróság megdöbbenőnek találta, hogy a hazai bíróságok semmilyen bizonyítást nem engedélyeztek a panaszos számára, holott az nem volt vitatott, hogy S.K.-t korábban bűnösnek találták rágalmazásban és hogy a panaszos G. vállalattól való elbocsátása jogellenes volt. A testület felhívta a figyelmet a panaszos állításait legalábbis valószínűsítő további elemekre is, mint például, hogy számos bírósági eljárás volt folyamatban G. vállalat ellen, vagy hogy a panaszos ki volt tiltva a G. vállalat telephelyeiről.¹²²

A Bíróság mindebből arra következtetett, hogy a kérelmező valószínűleg igazat mondott, de legalábbis jóhiszeműen tette nyilatkozatát, ami alapelvárás nyilvános vitákban. A konkrét munkajogi jogvita számos embert érintett, közérdeklődésre tartott számot, ezért ebben az esetben a véleménynyilvánítás kisebb korlátozására volt csak mód. A hazai bíróságoknak meg kellett volna engedni, hogy a panaszos bizonyítsa igazát. Igaz állításokat ugyanis nem lehet tilalmazni pusztán azért, ahogyan mondják őket, még akkor sem, ha az érintettekre negatív hatással van. Ez a hozzáállás ellentétes lenne ugyanis a 10. Cikk szellemiségével.¹²³

A Bíróság elismerte, hogy a panaszos állításai súlyosak voltak, de mint látható, szolgáltatott hozzájuk elégséges ténybeli alapot, ráadásul egy közérdekű és ezért erős védelmet élvező munkajogi vita során hangoztatta őket. A testület szerint a tónus erőssége a munkajogi vitákban megszokott szintet nem haladta meg, hiszen az ilyen viták rendszerint fűtött hangvételűek, mert nagy jelentőségű dologról, adott esetben emberek ezreinek jövőjéről van szó.

A testület rámutatott arra, hogy a szólásszabadság korlátozása nemcsak a 10., hanem a 11. Cikk¹²⁴ sérelmét is felvetheti, hiszen a kérelmező nem tudta hatékonyan gyakorolni szakszervezeti vezetőként jogait és kötelezettségeit. A Bíróság végül kimondta, hogy a panaszost sújtó relatív enyhe szankció önmagában nem teszi az eleve szükségtelen korlátozást egyezménykonformmá. Mindezen érvek alapján a 10.

¹²² Csánics §§ 40-42.

¹²³ Csánics § 43.

¹²⁴ Az Egyezmény 11. Cikke kimondja a szakszervezetek alapításának és ahhoz való csatlakozásnak szabadságát.

Cikk sérelme megállapítható volt, és a Bíróság megítélt a panaszosnak 3000 euró kártérítést.¹²⁵

Az utolsó tárgyalandó 10. Cikk szerinti ügy gyökeresen eltérő problémával kapcsolatos, mint az eddig ismertett esetek. A Társaság a Szabadságjogokért v. Magyarország ügyben¹²⁶ az ismert, emberi jogok védelmére szakosodott civil szervezet azért fordult a Bírósághoz, mert álláspontja szerint megsértették a 10. Cikkben foglalt, közérdekű adatok megismeréséhez való jogát. Az ügy magyarországi előzménye nagy médiavisszhangot kapott. Mint ismeretes, egy országgyűlési képviselő az Alkotmánybírósághoz fordult, kérve a Btk. kábítószerrel kapcsolatos rendelkezéseinek felülvizsgálatát. A TASZ, mint drogpolitikára is szakosodott szervezet, kérte az AB-t, hogy adja ki neki az indítványt, amit az megtagadott. A TASZ ezután pert indított a Fővárosi Bíróság előtt a kért adatok kiadása iránt. A Fővárosi Bíróság elutasította a kérelmet, arra az álláspontra helyezkedve, hogy nincs „adat”, amit ki lehetne adni. A panaszos fellebbezett.

A Fővárosi Ítéltábla is elutasította a keresetet. Az Ítéltábla szerint személyes adatok voltak az országgyűlési képviselő beadványában, amelyeket nem lehet kiadni az érintettek hozzájárulása nélkül. A személyes adatok védelméhez való jog ugyanis nem írható felül a közérdekű adatok nyilvánosságára tekintettel. Az Alkotmánybíróság mindeközben meghozta „droghatározatát”¹²⁷, és a panaszos nem volt képes érdemben nyilatkozni vagy vitát kezdeményezni a döntés alapjául szolgáló beadványról.

A Bíróság elfogadhatóvá nyilvánította a panaszt.¹²⁸ A dolog érdekessége, hogy a testület eddigi gyakorlata szerint a 10. Cikk nem foglalta magában az információkhoz való hozzáférés jogát!¹²⁹ Úgy tűnik, hogy a strasbourgi esetjog tehát e tekintetben is változóban van. A döntéssel kapcsolatban felvethető, hogy az szembemegy az egyedül autentikus angol és francia nyelvű egyezményes szöveg nyelvtani értelmezésével. Az ugyanis arról szól, hogy mindenkinek joga van megkapni és továbbítani információkat („to receive and to impart”). A megkapás azonban nem azonos a megszerzéssel. Megkapni ugyanis csak akkor lehet valamit, ha a másik

¹²⁵ A Bíróság nem foglalkozott külön a kérelmező 6. és 11. Cikk szerinti panaszaival arra az álláspontra helyezkedve, hogy a 10. Cikk sérelmének megállapítása miatt nem igényelnek elkülönült vizsgálatot.

¹²⁶ Társaság a Szabadságjogokért v. Magyarország (no. 37374/05), 2008. november 13-án kelt elfogadhatósági határozat.

¹²⁷ 54/2004. (XII. 13.) AB határozat.

¹²⁸ A kézirat lezárásakor a Bíróság az ügy érdemében még nem hozott döntést.

¹²⁹ Lásd pl. Leander v. Svédország, (no. 9248/81), 1987. március 26-án kelt ítélet. Ettől némileg eltérő álláspontot foglalt el a Bíróság a Straduženi Jihočeské Matky v. Csehország (no. 19101/03), 2006. július 10-én kelt elfogadhatósági határozatban.

oldalán van átadási szándék. A „megkapáshoz” való jog azonban nem tartalmazza a másik oldal átadási szándékának kikényszeríthetőségét.¹³⁰ (Rá kell mutatni arra, hogy a magyar fordítás némileg másképp szól, ami félrevezető lehet.¹³¹)

A Bíróság egyébként, bár azt hivatalból is vizsgálnia kell, nem foglalkozott a kérdéssel, hanem egyszerűen „elfogadhatóvá” nyilvánította a panaszt, ami azt jelenti, hogy a beadvány az összes formai kritériumnak megfelelt. Ennek oka az is lehet, hogy a Kormány nem terjesztett elő formai kifogást, a tárgyi okból való elfogadhatatlanságot. Az érdemi döntés keretei között viszont az elfogadhatóság, és azon belül a tárgyi okból való összeférhetetlenség kérdése, minthogy arról már döntés született, többet nem vethető fel. A Bíróság csak abban fog állást foglalni, hogy Magyarország megsértette-e a panaszos közérdekű adatok megismeréséhez való jogát. A hasonló típusú kérelmek tehát – anélkül, hogy megpróbálnám megjósolni a konkrét ügy kimenetelét – sikerre számíthatnak Strasbourgban. Annyi legalábbis biztos, hogy formai okból nem kerülnek elutasításra.

A gyülekezési jog szabadsága

A másik új esetkör, ahol érdekes döntések születtek Magyarországgal kapcsolatban, a gyülekezés szabadsága. Nem véletlen, hogy ez az emberi jog a Bíróság látókörébe került, hiszen az „utcai politizálás”, annak jó és rossz értelmében egyaránt, sokkal jelentősebbé vált az elmúlt években. A gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény. (Gytv.) ráadásul elavult, teljes felülvizsgálatra szorul. Álláspontom szerint egy teljesen új törvény megalkotása sem lenne indokolatlan.

A Bíróság két esetkörrel foglalkozott Magyarország tekintetében: az ún. spontán tüntetések, illetve a demonstrációk engedélyezésének kérdésével. Az első tárgyalandó eset a nevével ellentétben Strasbourgban sikert elérő Bukta-ügy volt.¹³²

2001. december 1-én a Magyarországon hivatalos látogatáson tartózkodó román miniszterelnök fogadást adott a legnagyobb román nemzeti ünnep, az 1918-as

¹³⁰ A tanulmány kereteibe nem fér bele annak megvitatása, hogy mely jogoknak kellene szerepelni az Egyezményben. Arra azonban érdemes felhívni a figyelmet, hogy egy több mint ötven éves dokumentumról van szó, amely természetéből adódóan nem teljesen modern, hanem inkább a klasszikus, első generációs emberi jogokat tartalmazza.

¹³¹ A magyar szöveg „információk és eszmék megismeréséről” szól. Az Egyezmény magyar fordításnak felülvizsgálata indokolt lenne, mert más helyen is – pl. a 6. Cikkben – nem az autentikus angol és francia szöveg értelmének megfelelő a magyar változat.

¹³² Bukta és mások v. Magyarország (no. 25691/04), 2007. július 17-én kelt ítélet. (A továbbiakban: Bukta).

ún. Gyulafehérvári Nemzetgyűlés évfordulójának alkalmából. Ez a nap a modern román állam megteremtésének ünnepe, de sokak szemében egyben Erdély Magyarországtól való elcsatolásának „hivatalos” dátuma és szimbóluma is.¹³³ Az akkori magyar miniszterelnök, Medgyessy Péter elfogadta román kollégájának meghívását az eseményre. Részvételi szándékát nyilvánosan azonban csak egy nappal előbb jelentette be. A miniszterelnök döntése számos ember – így a panaszosok szemében is – felháborítónak tűnt.

A panaszosok december 1-én délután összegyűltek a fogadás helyszínéül szolgáló Kempinski Hotel előtt. A demonstrációt nem jelentették be előre. A helyszínen a magas rangú állami vezetők jelenléte miatt nagy volt a rendőri készültség. Miután egy éles zaj volt hallható, a rendőrség békés eszközökkel a közeli Erzsébet-parkba szorította a tüntetőket, ahol rövid idő után a demonstráció feloszlott.

A panaszosok bírósághoz fordultak, kérve annak megállapítását, hogy a tüntetés feloszlata jogellenes volt. A Pesti Központi Kerületi Bíróság elutasította a keresetet, arra hivatkozva, hogy a panaszosok nem tartották be a gyülekezési törvényben előírt kötelező 3 napos bejelentési határidőt,¹³⁴ illetve meg sem próbálták tervükről értesíteni a rendőrséget. Mind a másodfokú bíróság, mind a Legfelsőbb Bíróság fenntartotta az elsőfokú ítéletet. A magyar bíróságok tehát a bejelentés hiánya miatt minősítették jogellenesnek a panaszosok demonstrációját, illetve ítélték jogszerűnek annak feloszlását, de az ügy egyéb körülményeivel nem foglalkoztak. A panaszosok ezután Strasbourghoz fordultak az Egyezmény 11. Cikkének sérelmét állítva.

(A pontosság kedvéért érdemes rámutatni, hogy a magyar gyülekezési jog nem köti „engedélyhez” gyűlések tartását, csak azt írja elő, hogy legalább három nappal a rendezvény megtartása előtt be kell azt jelenteni a rendőrségnek, aki vagy tudomásul veszi vagy megtiltja azt. A tiltó határozat ellen bírói út igénybevételére van lehetőség.¹³⁵)

¹³³ Történelmi szempontból ez az álláspont nem helytálló, mert az I. világháború utáni rendezést a Párizs környéki békeszerződések, és nem az – egyébként vitatható legitimitású – Gyulafehérvári Nemzetgyűlés végezte el. Igaz ugyanakkor, hogy ténylegesen Erdély ekkor került az Antant hatalmak segítségével román fennhatóság alá.

¹³⁴ Gytv. 6. §.

¹³⁵ Álláspontom szerint ez a rendszer *de facto* egy engedélyezési rendszer, hiszen a rendőrség megtilthatja a demonstrációt. Az, hogy az engedélyezésről a rendőrség nem bocsát ki formális határozatot, hanem csak tudomásul vesz, nem releváns különbség.

A Bíróság gyakorlatában a gyülekezési jog a véleménynyilvánítás szabadságának egy speciális formája és a két Cikk szerkezete azonos, teljesen analóg szükségesség-arányosság tesztet kell alkalmazni a 11. Cikk megsértését állító esetek elbírálásánál is, mint a 10. Cikkkel kapcsolatos ügyekben. A tesztet fentebb már ismertettem, itt részleteiben nem foglalkozom vele, hanem azt elemzem, hogy a Bíróság hogyan alkalmazta azt a konkrét esetekben.

A Bukta-ügyben a teszt első elemeivel nem volt különösebb gond, mind a gyülekezési jogba történő beavatkozás, mind a jogalap megléte egyértelmű volt. A Bíróság elfogadta a jogkorlátozás törvényes céljának a közrend fenntartását és mások jogainak védelmét. A testület elemzésének fókuszában a szükségesség kérdése állt.

A Bíróság rámutatott, hogy a hazai bíróságok kizárólag az előzetes bejelentés hiányára hivatkoztak. A testület szerint a bejelentési kötelezettség önmagában nem egyezményellenes. Mindazonáltal, a konkrét esetben a panaszosok előtt két út állt: vagy teljesen feladják tervüket, vagy jogellenesen, a bejelentést mellőzve tüntetnek. A Bíróság álláspontja szerint speciális körülmények között azonnali reakció, tüntetés formájában, egy politikai eseményre megengedhető. A tüntetés feloszlatása pusztán a bejelentés hiánya miatt, egyéb jogellenes cselekmény hiányában nem arányos korlátozás. Jelen esetben nem utalt semmi arra, hogy a panaszosok veszélyeztették volna a közrendet.¹³⁶ Mindezen érvek alapján a Bíróság megállapította a 11. Cikk sérelmét.

Ebben az ügyben tehát a Bíróság úgy foglalt állást, hogy a „spontán tüntetések” összeegyeztethetőek az Egyezményvel. A Bukta-ügy azonban további értelmezési kérdéseket vetett fel, amelyeket a Bíróság a Molnár-ügyben¹³⁷ válaszolt meg. Érdeemes még felhívni a figyelmet arra, hogy az Alkotmánybíróság a Bukta-ügyre hivatkozva részben revideálta saját álláspontját, és elvégezte a gyülekezési törvény részleges alkotmányos korrekcióját.¹³⁸

A Molnár-ügy tényállása a következő volt. 2002. április 7-én és 21-én tartották az országgyűlési választásokat, melynek hivatalos végeredményét május 4-én hirdették ki. A média bizonyos részeiben csalást emlegettek. (A Bíróság megjegyezte, hogy a nemzetközi megfigyelők rendben lévőnek találták a választásokat.) Május 27-én hivatalba lépett az új kormány.

¹³⁶ Bukta §§ 35-37.

¹³⁷ Molnár v. Magyarország, (no. 10346/05), 2008. október 7-én kelt ítélet. (A továbbiakban: Molnár.)

¹³⁸ 75/2008 (V. 29.) AB határozat.

Július 4-én kora reggel tüntetők előzetes bejelentés nélkül lezárták az Erzsébet-hidat a szavazólapok július 20-22-re tervezett megsemmisítése ellen tiltakozva. Céljuk a szavazatok újraszámolásának kikényszerítése volt. Minthogy a rendezvény nem volt előre bejelentve, a rendőrség néhány óra elteltével feloszlatta.¹³⁹

Délután 1 óra körül az Erzsébet-hídi tüntetők és szimpatizánsaik, ismételten előzetes bejelentés nélkül, összegyűltek a Kossuth-téren. A panaszos este hét óra körül csatlakozott a demonstrációhoz. Ekkor körülbelül két-háromezer ember tartózkodott a téren, súlyos fennakadásokat okozva a forgalomban. A rendőrségnek le kellett zárnia a környező utcákat, végül este kilenc óra körül erőszak alkalmazása nélkül feloszlatták a demonstrációt. A köztársasági elnök közleményében elítélte az eseményeket.

A panaszos bírósághoz fordult a tüntetés feloszlata jogellenességének megállapítása iránt. Mind az első-, mind a másodfokú bíróság elutasította a keresetet, jogszerűnek minősítve a rendőrség akcióját. Az eljáró bíróságok rámutattak, hogy a tüntetés bejelentés nélkül zajlott, így jogellenes volt. A bíróságok álláspontja szerint bejelentési kötelezettség fontos célt, a közrend fenntartását és forgalom zavartalanosságának biztosítását szolgálja.¹⁴⁰ A panaszos ezután Strasbourghoz fordult.

Az ügy fókuszában, az előző esetekhez hasonlóan, a szükségesség-arányosság kérdése állt. A Bíróság előjáróban kifejtette, hogy tolerálni kell sok mindent avégből, hogy a 11. Cikket ne fosszuk meg lényegétől. A Bukta-ügyben kifejtettek tovább bontva a testület ismételten leszögezte, hogy a bejelentés hiánya nem feltétlenül egyezményellenes. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a bejelentés hiányára alapozva sohasem lehet feloszlalni egy tüntetést. Az előzetes bejelentés ugyanis, amíg nem képezi rejtett korlátját a gyülekezési jognak, megengedhető eszköz mások jogainak és jogos érdekeinek védelmében (ideértve a mozgásszabadságot, azaz a forgalom lehetőség szerinti legkisebb korlátozását is). A Bíróság összességében úgy foglalta össze álláspontját, hogy a bejelentési kötelezettségtől csak akkor lehet eltekinteni, ha azonnali válasz szükséges egy aktuális eseményre demonstráció formájában, és csak akkor, ha a késedelem okafogyottá tenné a tüntetést.¹⁴¹

A Bíróság a fenti elveket a konkrét ügyre alkalmazva arra következtetésre jutott, hogy a Kossuth-téri tüntetés feloszlata nem volt egyezményellenes.¹⁴² A testület rámutatott, hogy a választások hivatalos végeredménye már két hónappal az

¹³⁹ Molnár, §§ 7-10.

¹⁴⁰ Molnár §§ 11-18.

¹⁴¹ Molnár §§ 37-38.

¹⁴² Hangsúlyozni kell, hogy az Erzsébet-hídi események nem képezték az ügy tárgyát Strasbourgban.

események előtt mindenki előtt ismert volt, az Erzsébet-hídi tüntetés résztvevőivel való szolidaritást pedig később is kifejezésre lehetett volna juttatni. Magyarországon ráadásul a demonstrációk nem engedélyhez, csak bejelentéshez kötöttek,¹⁴³ és az esetleges tiltás ellen bírói jogorvoslatnak van helye, egyszóval a jogintézmény megfelelő garanciákkal védett. Ráadásul az egész eseménysor jogellenesen kezdődött az Erzsébet-hídon, és szintén jogellenesen, bejelentés nélkül folytatódott a Kossuth-téren. A Bíróság álláspontja szerint az eseménysor „rendbontó” jellege nyilvánvaló volt. Egy tüntetés résztvevőinek is tiszteletben kell tartaniuk a gyülekezésre vonatkozó jogszabályokat, kényük-kedvük szerint nem írhatják azokat felül.¹⁴⁴

A Kossuth-téri demonstráció több mint nyolc órán keresztül tartott, és maga panaszos is két órán keresztül jelen volt. A gyülekezési jog véleménynyilvánító funkciója sem sérült tehát, elegendő ideje volt a tüntetőknek, köztük a panaszosnak, hogy kifejtsék álláspontjukat. A rendőrség megfelelően toleránsnak mutatkozott, a végül alkalmazott intézkedés nem tekinthető általánosságban sem elriasztó hatásúnak. Összességében tehát nem sérült tehát az Egyezmény 11. Cikke.¹⁴⁵

Mint látható, a Bíróság szűkítő értelmezéssel bontotta ki a spontán tüntetés fogalmát. A hasonló problémával Strasbourghoz fordulók tehát nem feltétlenül számíthatnak sikerre. Az esetlegesen felosztatott tüntetésről egyértelműen ki kell tudni mutatni, hogy annak megtartása egy későbbi időpontban teljesen értelmetlen és/vagy lehetetlen lett volna, ami nem egyszerű feladat. A rendőrség ugyanakkor nem oszthat fel ezután minden spontán demonstrációt a bejelentés hiányára hivatkozva. A fenti elvek konkrét szituációban való alkalmazása az intézkedő rendőrök számára nem lesz könnyű, de talán nem lehetetlen az összes körülmény mérlegelésével eldönteni, hogy megengedhető spontán tüntetésről vagy jogellenes gyűlésről van-e szó.

A harmadik gyülekezési joggal kapcsolatos esetben a panaszosok meg sem tarthatták tervezett demonstrációjukat. A Patyi-ügyben a panaszosok Baumagkárosultak voltak, akik tüntetni szerettek volna a miniszterelnök háza előtt 2004 júliusában-augusztusában előre meghatározott időpontokban. A panaszosok fotókat nyújtottak be a Bíróságnak, amelyeken jól látható, hogy a miniszterelnök házával szemközti járda kb. öt méter széles, és egy kis füves rész is tartozik hozzá. A

¹⁴³ Mint fentebb már utaltam rá, ezt a megközelítést kicsit formalistának érzem.

¹⁴⁴ Molnár § 41.

¹⁴⁵ Molnár §§ 43-45.

kérelmezők állítása szerint csak ezen a részen kívántak demonstrálni. A rendőrség megtiltotta a tervezett demonstrációt, melyet a Fővárosi Bíróság is megerősített.

Az ügy nem nélkülöz abszurd elemeket sem: a panaszosok állításuk szerint magukat „túristának álcázva” 15 fővel „elpróbálták” a tüntetést. A rendőrség megjelent a helyszínen, de nem akadályozta meg őket abban, hogy elhaladjanak a miniszterelnök háza előtt. A kérelmezők elmondása szerint semmilyen zavart nem okoztak a forgalomban vagy a járókelőknek.¹⁴⁶

A sikertelenség nem vette el a panaszosok kedvét a további próbálkozástól. 2004. november 1-ére új tüntetést jelentettek be, ugyanarra a helyszínre, immáron csak 20 fő részvételével. Október 28-án a rendőrség megtiltotta a demonstrációt. A rendőrség álláspontja szerint a járda nem volt elég széles a tüntetőknek és a gyalogosoknak egyszerre, továbbá a tervezett megmozdulás a forgalmat is akadályozta volna. A rendőrség szerint az út felét le kellett volna zárni, ami három menetrendszerű buszjáratban komoly fennakadásokkal járt volna, arról nem is beszélve, hogy Halottak Napján a forgalom amúgy is jelentősebb, mint általában, így az okozott zavar még súlyosabb lett volna. November 5-én a Fővárosi Bíróság, lényegében elfogadva rendőrség álláspontját, jogszerűnek minősítette a tiltást.¹⁴⁷

A panaszosok nem sérelmezték, de ha figyelmesen megnézzük a dátumokat, látható, hogy a Fővárosi Bíróság a tervezett időpont után négy nappal hozta meg határozatát. Amennyiben feltételezzük is, hogy a bíróság a panaszosok számára kedvező döntést hozott volna, döntése mindenképpen elkésett. Alappal vethető fel ezért az a kérdés, hogy az Egyezmény 13. Cikkének szempontjából, amely az egyezményes jogok tekintetében a hatékony jogorvoslathoz való jogot deklarálja, a konkrét bírói eljárás „hatékonyak” minősült-e. A Bíróság egy nagyon hasonló lengyel ügyben¹⁴⁸ már megállapította a 13. Cikk sérelmét, így valószínűsíthető, hogy előbb-utóbb Magyarország sem kerülheti el ezt a sorsot. A probléma megoldását esetleg az jelenthetné, hogy a 3 napos bejelentési határidőt a jogalkotó hat napra emeli fel, amibe az esetleges bírói felülvizsgálat is belefér. Álláspontom szerint ez nem járna a gyülekezési jog ellehetetlenítésével, mert ha olyan eseményre való válasz igénye merül fel, amelyig már nincs hat nap hátra, „spontán” demonstrációként még mindig gyakorolható lenne a gyülekezési jog.

¹⁴⁶ Patyi §§ 7-10.

¹⁴⁷ Patyi §§ 11-13.

¹⁴⁸ Bączkowski és mások v. Lengyelország (no. 1543/06), 2007. május 3-án kelt ítélet.

A panaszosok tovább próbálkoztak. November 18-ai keltetéssel november 30-ára, december 1-re, 14-re és 24-re is bejelentettek tüntetést 20 fő részvételével. November 19-én a rendőrség az összes demonstrációt megtiltotta, ugyanazon indokok alapján, mint az előző esetben. A rendőrség kikérte a Közlekedésrendészeti Osztály szakértői véleményét a forgalomkorlátozás mértékét illetően. A panaszosok ismételten bírósághoz fordultak, azt hangoztatva, hogy csak csendben kívántak állni a miniszterelnök háza előtt. A Fővárosi Bíróság megint a rendőrségnek adott igazat. A dolog pikantériája, hogy a panaszosok becsatolták a BKV hivatalos közlését az érintett buszok menetrendjéről, amelyből az derült ki, hogy pl. december 24-én délután – a demonstráció tervezett időpontjában – már egyetlen buszjárat sem közlekedik az adott szakaszon.¹⁴⁹ A panaszosok mindezek után fordultak a Bírósághoz.

A Bíróság az ügy érdemét elemezve kiemelte, hogy az államok bizonyos fokú mérlegelési szabadságot élveznek abban a tekintetben, hogy milyen demonstrációkat engedélyeznek. A Bíróság elsősorban azt vizsgálja, hogy a hazai hatóságok a 11. Cikknek megfelelően értékelték-e a tényállást.¹⁵⁰

Az alapelveket a konkrét ügyre alkalmazva a Bíróság a következőket állapította meg. A forgalom túlzott korlátozása hiteltelen érv, mert húsz csendben álló tüntető a fényképek tanúbizonysága szerint nem zavarta volna a gyalogosokat. A közúti forgalom zavarása sem vethető fel, különösen nem a december 24-ére tervezett demonstráció esetében, amikor nem is jártak már buszok a környéken. A Bíróság szerint a hazai hatóságok mechanikusan alkalmazták a gyülekezési törvényben található tiltási okokat, és nem értékelték méltányosan a tüntetők érdekeit, összevetve azokéival, akik esetleg valamilyen hátrányt szenvedtek volna a tüntetés következtében.¹⁵¹

A Kormány közrendre való hivatkozása sem foghatott helyt. Semmi nem utalt ugyanis arra, hogy a tüntetők a rend megzavarására törekedtek volna. Békés rendezvényeket pedig tolerálni kell. A hatóságok megsértették tehát gyülekezéshez való jogot.¹⁵²

A gyülekezési joggal kapcsolatos esetek is rávilágítanak arra a közismertnek mondható tényre, hogy a gyülekezési jogi törvény elavult, és teljes revízióra szorul. Egyelőre azonban semmi jelét nem lehet látni annak, hogy akár a strasbourgi döntések

¹⁴⁹ Patyi §§ 17-19.

¹⁵⁰ Patyi §§ 37-40.

¹⁵¹ Patyi §§ 41-42.

¹⁵² Patyi §§ 43-47.

hatására, akár más okból komoly jogalkotói szándék mutatkozna a jogterület rendezésére, aminek fényében borítékolható, hogy további gyülekezési joggal kapcsolatos ügyek kerülnek a Bíróság elé.

Zárszó

A Magyarország ellen benyújtott panaszok száma nem csökkent a vizsgált időszakban. Az esetek áttekintése után elmondható, hogy egyetlen, már a korábbiakban is tipikusnak mondható problémakör sem került ki a Bíróság látóköréből. Továbbra is megoldatlan az eljárások túlzottan hosszú volta, és nem történt előrelépés a személyi szabadságot korlátozó intézkedések kapcsán tapasztalható anomáliák megoldása terén sem.

Új témák is megjelentek, mint például a véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog. Az utóbbi jogot érintő esetekkel kapcsolatos hivatalos magyar reakció hiánya különösen elkészerítő, mert itt egyértelműen az alkalmazandó jog elavultsága és hiányossága okozza a jogsértések jelentős részét. Igaz ugyan, hogy az Alkotmánybíróság a Bukta-ügyre hivatkozva elvégezte a Gytv. alkotmányos korrekcióját, de gyülekezési jogot szabályozó joganyag még így is számos hibában és hiányosságban szenved, melyet az Országgyűlésnek kell orvosolnia.

A véleménynyilvánítás szabadságánál a helyzet nem ilyen egyértelmű, az egyezményellenes döntések inkább a hibás bírói jogértelmezésre, semmint a jogszabályi háttér hiányosságaira vezethetők vissza. Ebben a két témában várhatók további strasbourgi ítéletek is, melyek kimenetelét természetesen nem lehet megjósolni.

A Bíróság döntésének semmibevétele különösen meglepő volt a Korbely-ügyben, ahol a Legfelsőbb Bíróság ismételten megállapította a panaszos bűnösségét, olyan érzést keltve, mintha szándékosan menne szembe a strasbourgi döntéssel.

A Legfelsőbb Bíróság egy ügyben viszont vitathatatlanul és üdvözlendően együttműködött Strasbourggal: Vajnai Attilát felmentették a vörös csillag viselése miatt indított büntetőperben.

Mindezek az elemek összességükben egyelőre megkérdőjelezzik a strasbourgi jogvédő mechanizmus hatékonyságát. A magyar állam vonakodása a döntések végrehajtására ráadásul azzal a következménnyel is jár, hogy Magyarország rendszeresen kínos pillanatokot fog átélni a Bíróság határozatainak végrehajtását

ellenőrző Miniszteri Bizottságban. Vitathatatlan ugyanakkor, hogy a konkrét panaszosok morális és adott esetben nem is alacsony összegű kárpótlásban részesülnek. Az azonban több mint kétséges, hogy a Bíróság alkalmas-e rendszerhibák orvoslására.